

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΤΩΝ

Πρακτικά Ημερίδας
της 56^{ης} επετείου των Σεπτεμβριανών
«Χωρίς Αποκατάσταση και Δικαίωση τα
Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι Γράμματα Κενά Λόγου»

Σάββατο 10/9/2011

Αίθουσα Εκδηλώσεων του Ενοριακού Ι. Ναού
Παναγίας Φανερωμένης του Δημοτικού Διαμερίσματος
Βουλιαγμένης- Αττικής

Πρόγραμμα της Ημερίδας

1. Χαιρετισμός εκ μέρους του Δ.Σ. της Οι.Ομ.Κω από τον Πρόεδρο Καθ. Νικ. Ουζούνογλου
2. Εισηγήσεις από τα μέλη του Ομίλου Νέων Κωνσταντινουπολιτών:
 - α) **Πηνελόπη Αλεξία Γιώσα**, Δικηγόρο πτυχ. Α.Π.Θ και Μετ. Διπλ. Ναυτ. Δίκαιου University College London, *«Η σημασία των πρόσφατων αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την Αποκατάσταση των Ιδιοκτησιακών Δικαιωμάτων των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης»*
 - β) **Ευαγγελία Κουτάγιαρ**, πτυχ. Διεθν. & Ευρωπ. Σπουδών - Μετ. Διπλ. Διεθ. Δίκαιο και Διπλωμ. Σπουδές Παντείου Παν. και Ερευνήτρια Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, *«Το Πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου για την Αποκατάσταση και Θεραπεία των Θυμάτων Παραβιάσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Μαζικής Κλίμακας: Η περίπτωση της Ελληνικής Μειονότητας της Κωνσταντινούπολης».*
3. Ομιλία κ. **Τζενγκίζ Ακτάρ**, Καθηγητή Κοινωνικής Ιστορίας και Διευθυντή του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παν. Μπαχτζεσεχίρ - πρώην συνεργάτη του Ο.Η.Ε, *«Η Ανάδυση της Ιστορικής Μνήμης στην Τουρκία και ο Ρόλος Δράσης της Διπλωματίας των Πολιτών».*
4. Συμπεράσματα και Συζήτηση

Χαιρετισμός εκ μέρους του Δ.Σ. της Οι.Ομ.Κω από τον
Πρόεδρο Καθ. Νικ. Ουζούνογλου

Αξιότιμοι κυρίες και κύριοι,

Ξεκινώ τον χαιρετισμό μου εκφράζοντας, εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου της Οι.Ομ.Κω, τις ευχαριστίες μας προς τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Γλυφάδας κ.κ. Παύλο για την παραχώρηση της εξαιρετικής αυτής αίθουσας εκδηλώσεων και όλους τους παράγοντες του νεόδμητου Ιερού Ναού Παναγίας Φανερωμένης για την φιλοξενία τους.

Η Οικουμενική Ομοσπονδία Κων/λιτών- Οι.Ομ.Κω αποτελεί τον ενωτικό φορέα των ευρισκόμενων εν διασπορά Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Με την ιδιότητα της αυτή, η Οι.Ομ.Κω τα τελευταία χρόνια από το 2008 οργανώνει στις επετείους την τραγικής νύκτας της 6-7/9/1955 - των Σεπτεμβριανών - επιστημονικές ημερίδες με την συμμετοχή αξιόλογων επιστημόνων για την προβολή των κρατικά ενορχηστρωμένων διωγμών κατά του Ελληνισμού που παρέμεινε στην Τουρκία, σύμφωνα με την Συνθήκη της Λωζάννης, μετά από το 1923. Η Ημερίδα το 2008 αφορούσε την ανάλυση των γεγονότων των Σεπτεμβριανών, τόσο από πλευράς του ιστορικού τους περιεχομένου με την ανακάλυψη νέων αρχείων και μαρτυριών, όσο και τις νομικές διαστάσεις και τις συνέπειες των διωγμών κατά του Ελληνισμού της Πόλης. Στη συνέχεια τα έτη 2009 και 2010 οι ημερίδες αντίστοιχα ασχολήθηκαν με τους διωγμούς της Ελληνικής Μειονότητας της Τουρκίας πριν και μετά από το 1955 αντίστοιχα. Τα Πρακτικά των Ημερίδων αυτών είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα της Οι.Ομ.Κω www.conpolis.eu.

Το Δ.Σ. της Οι.Ομ.Κω έχοντας επιλέξει ως βασική της στρατηγική την απαίτηση από το Τουρκικό Κράτος για λήψη μέτρων θεραπείας των αδικιών του παρελθόντος και την αποκατάσταση του Ελληνισμού της Πόλης, που βέβαια ισχύει εξίσου και για τον Ελληνισμό της Ίμβρου και της

Τενέδου, αποφάσισε να αφιερώσει την φετινή εκδήλωση στο θέμα: **«Χωρίς Αποκατάσταση και Δικαίωση τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι Γράμματα Κενά Λόγου»**. Ο τίτλος αυτός προσπαθεί να εκφράσει την αρχή ότι είναι κενό περιεχομένου αν ένα κράτος υπόσχεται μόνο ότι θα σεβαστεί στο μέλλον τα ανθρώπινα δικαιώματα, χωρίς να προβαίνει σε μέτρα αποκατάστασης προς τα θύματα που έχει προκαλέσει το ίδιο.

Εδώ και αρκετό καιρό, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, έχει τεθεί το θέμα στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών και πρωτίστως στον Ο.Η.Ε ότι δεν αρκεί μόνο οι κρατικοί φορείς να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα στο μέλλον, αλλά τα κράτη έχουν την υποχρέωση να προβαίνουν σε μέτρα αποκατάστασης, επανόρθωσης και θεραπείας των αδικιών του παρελθόντος. Είναι γνωστό ότι η πρώτη ευρεία διεθνής συνθήκη που αφορούσε συγκρούσεις μεταξύ των κρατών καθιερώθηκε το 1908 στη Χάγη. Η Σύμβαση όμως αυτή ενώ κάλυπτε την περίπτωση αδικοπραγιών προς τους πολίτες μιας άλλης χώρας, δεν προέβλεπε την προστασία των υπηκόων μιας χώρας από άδικες ενέργειες του κράτους που τα θύματα ήταν πολίτες του ίδιου κράτους. Αποτελεί ιστορική αλήθεια ότι για πρώτη φορά ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος Νικόλαος Πολίτης το 1919 πρότεινε την ανάγκη καθιέρωσης μιας τέτοιας διεθνούς σύμβασης για την προστασία των υπηκόων μιας χώρας από την κράτος που τους εξουσιάζει. Δυστυχώς στην πορεία των γεγονότων τα συμφέροντα και οι αντιλήψεις των κρατών εθνών υπερίσχυσαν και «αμνηστεύτηκαν» πολλές αδικίες και διωγμοί κατά των χριστιανικών λαών της Ανατολής με την Συνθήκη της Λωζάννης. Αν και η ίδρυση μετά από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο του Ο.Η.Ε αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα για την ανθρωπότητα, δυστυχώς διαψεύστηκαν πολλές φορές οι αρχικές ελπίδες της ανθρωπότητας τα τελευταία 65 χρόνια. Πλήθος τοπικών πολέμων και διωγμών έχουν συμβεί και οι αδύνατοι λαοί ελάχιστες φορές έχουν προστατευτεί. Ωστόσο υπάρχει το σημαντικό στοιχείο ότι η ανθρώπινη συνείδηση έχει μεγάλη ισχύ και το αίσθημα της αδικίας στον

θύτη είναι ένα στοιχείο πολύ σημαντικό που εφ' όσον καταστεί ενεργό – εδώ είναι ο μεγάλος ρόλος της παιδείας – μπορεί να προσφέρει πολλά για το αγαθό της ειρήνης.

Επομένως ο τίτλος της ημερίδας “Χωρίς Αποκατάσταση και Δικαίωση τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι Γράμματα κενά Λόγω” προσπαθεί να δώσει τη σημασία της ανάγκη της Μετάνοιας, της αληθινής αλλαγής αντίληψης και προσπάθειας διορθώσεων των αδικιών του παρελθόντος.

Τελειώνοντας θέλω να επαινέσω τον Όμιλο Νέων Κωνσταντινουπολιτών για το έργο που επιτελεί και όπως φαίνεται και από τις δύο πολύ αξιόλογες εισηγήσεις που θα ακούσουμε σε λίγο.

Επίσης θέλω εκ μέρους όλων μας να καλωσορίσω και να ευχαριστήσω τον κεντρικό μας ομιλητή Καθηγητή Cengir Aktar για την αποδοχή να μιλήσει στην ημερίδα αυτή αλλά περισσότερο για τον αγώνα που δίνει στην Τουρκία υπέρ των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτήτων. Το βιβλίο που επιμελήθηκε την έκδοση του «Οικουμενικό Πατριαρχείο» στα τουρκικά αποτελεί ένα πολύ σημαντικό πόνημα που προβάλλει τα δίκαια του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και έχουμε προτείνει στο ίδιο και τον εκδοτικό οίκο που έχει εκδώσει αυτό το βιβλίο στην Πόλη να βοηθήσουμε να μεταφραστεί στα Ελληνικά και να εκδοθεί.

Τέλος θέλω να εκφράσω και εγώ προσωπικά τις θερμές μου ευχαριστίες προς τον εκλεκτό προσκεκλημένο μας ιδιαίτερα για την πρωτοβουλία του μαζί και με άλλους ακαδημαϊκούς της Τουρκίας να οργανώσει, πριν από δύο χρόνια, καμπάνια συλλογής υπογραφών για την έκφραση συμπόνιας προς τον Αρμενικό λαό για το Ολοκαύτωμα του 1915. Στην έκκληση αυτή ανταποκρίθηκαν 30.000 πολίτες της Τουρκίας. Είναι μια ύψιστη πράξη εντιμότητας και σεβασμού προς τον άνθρωπο.

**Εισηγήσεις από τα μέλη του Ομίλου Νέων
Κωνσταντινουπολιτών**

**Η σημασία των πρόσφατων αποφάσεων του Ευρωπαϊκού
Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την Αποκατάσταση των
Ιδιοκτησιακών Δικαιωμάτων των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης**

Πηνελόπη Αλεξία Γιώσα

Πτυχιούχος Δικηγόρος Α.Π.Θ

Μετ. Διπλ. Ναυτ. Δίκαιου University College London

«Ο παππούς στυλώνεται. Στέκεται μια στιγμή μπρος στη μεγάλη πόρτα του υποστατικού με τα μάτια γυρισμένα σ' αυτό. Όρθια η βασιλική μας δρυς, στεφανωμένη με τα μαλλιά που τα λεύκανε ο καιρός, τυλιγμένη στα χρυσά χρώματα του ήλιου που βασιλεύει, στέκεται κει σα να προσεύχεται.

Έπειτα βγάζει το καλπάκι του, γονατίζει ταπεινά, σκύβει και φιλά το χώμα που το βλόγησε με τη ζωή του.

- Έχε γεια!» Ηλίας Βενέζης, Αιολική Γη.

Αυτό το χαρακτηριστικό απόσπασμα, παρμένο από το ιστορικό μυθιστόρημα του συγγραφέα Ηλία Βενέζη, παρουσιάζει με γλαφυρό και βαθύτατα ανθρώπινο τρόπο, τον ξεριζωμό των Ελλήνων από τη γη της Μικράς Ασίας το 1922. Έναν τέτοιο ξεριζωμό έμελλε να ζήσει και ο Ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης τόσο το Σεπτέμβρη του 1955, όσο και το έτος 1964 με την οριστική απέλαση όσων κατοίκων της Πόλης κατείχαν Ελληνική υπηκοότητα.

Την ίδια περίοδο μάλιστα, το 1964, συντάχτηκε μυστικό κυβερνητικό διάταγμα, το λεγόμενο Kararname, με αριθμό απόφασης 6/3801, το οποίο ουδέποτε δημοσιεύτηκε στην επίσημη Εφημερίδα της Κυβέρνησης, από φόβο ότι θα χαρακτηριστεί αντισυνταγματικό. Σύμφωνα με το εν λόγω κυβερνητικό διάταγμα, αναστελλόταν κάθε ενέργεια σχετική με τη

μεταβίβαση της κυριότητας των ακινήτων και των άλλων εμπράγματων δικαιωμάτων πάνω στα ακίνητα, που βρίσκονταν στην Τουρκία και ανήκαν σε πρόσωπα ελληνικής ιθαγένειας, καθώς και κάθε άλλη πράξη που θα είχε σαν συνέπειά της τη μεταβίβαση των παραπάνω δικαιωμάτων. Επιπλέον, κάθε τίμημα, πρόσοδος και εισόδημα που έφεραν τα ακίνητα που βρίσκονταν στην Τουρκία και ανήκαν σε πρόσωπα ελληνικής ιθαγένειας θα δεσμεύονταν χωρίς καμία εξαίρεση.

Χρειάστηκε να περάσουν περίπου τέσσερις δεκαετίες από τότε για να αποκατασταθεί η δικαιοσύνη σχετικά με τις ακίνητες περιουσίες των Ελλήνων Κωνσταντινοπολιτών και να διαπιστωθεί και επισήμως πλέον από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου η κατάφωρη αδικία που για τόσα χρόνια υφίσταντο στωικά οι Έλληνες της Πόλης. Έτσι, το μαρτυρικό Σεπτέμβρη του 1955 έρχεται τώρα να διαδεχτεί ο λυτρωτικός Σεπτέμβρης του 2009 που με την υπ' αριθμό 31206/02 ομόφωνη απόφαση του ΕΔΔΑ, ανοίγει το δρόμο στην Ομογένεια της Πόλης για περαιτέρω αποζημιώσεις σχετικά με τα ιδιοκτησιακά τους δικαιώματα που στερήθηκαν αυθαίρετα όλα αυτά τα χρόνια.

Αξίζει λοιπόν, να μελετήσουμε αυτή την ιστορική πλέον απόφαση του ΕΔΔΑ, παρουσιάζοντας πρώτα εν συντομία τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, έπειτα αναλύοντας τα νομικά τεχνάσματα που έβρισκε το Τουρκικό κράτος όλον αυτόν τον καιρό, προκειμένου να στερήσει τις περιουσίες από τους δικαιούχους τους, μόνο και μόνο επειδή είχαν την Ελληνική ιθαγένεια και ύστερα προβάλλοντας και εξηγώντας το αιτιολογικό της εν λόγω απόφασης.

Η δεσποινίς Πολυξένη Πιστικά ήταν μια Ελληνίδα υπήκοος που γεννήθηκε το 1943. Τα αδέρφια της, Ιωάννης και Ευάγγελος Φωκάς, που αποτελούν τους αιτούντες διάδικους ή αλλιώς τους προσφεύγοντες της εν λόγω υπόθεσης, γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην Ελλάδα, στην πόλη της Κατερίνης. Το 1954, σε ηλικία 11 ετών, η Πολυξένη Πιστικά υιοθετήθηκε από

ένα ζευγάρι επιφανών Κωνσταντινοπολιτών, τον κύριο Απόστολο Πιστικά και τη γυναίκα του Ελισάβετ. Και οι δυο τους ήταν Τούρκοι υπήκοοι και διακεκριμένα μέλη της Ελληνικής μειονότητας της Κωνσταντινούπολης. Η υιοθεσία έγινε σύμφωνα με τις δικαστικές αποφάσεις τόσο των Ελληνικών όσο και των Τουρκικών δικαστηρίων. Όταν ο κύριος Απόστολος Πιστικάς απεβίωσε στις 24 Νοεμβρίου 1981, η σύζυγός του, κυρία Ελισάβετ Πιστικά, κληρονόμησε όλη του την περιουσία. Έξι χρόνια αργότερα, μετά το θάνατο και της κυρίας Ελισάβετ Πιστικά, μόνη κληρονόμος της κινητής και ακίνητης περιουσίας της οικογένειας Πιστικά κατέστη η δεσποινίς Πολυξένη Πιστικά-Φωκά. Έτσι, στις 3 Ιουλίου 1987, το τρίτο αστικό δικαστήριο της Κωνσταντινούπολης (Asliye Hukuk), αποφάσισε ότι όλη η κινητή και ακίνητη περιουσία, μεταξύ της οποίας και τρία ακίνητα στην Κωνσταντινούπολη, θα μεταφέρονταν στη δεσποινίδα Πολυξένη Πιστικά, ως η μόνη κληρονόμος της κυρίας Ελισάβετ Πιστικά (δικαστική απόφαση υπ' αριθμό 1197/1261) . Εντούτοις, στις 15 Ιουλίου 1991, η δεσποινίς Πολυξένη Πιστικά εισήχθη στην πτέρυγα ψυχιατρικής του Νοσοκομείου Βαλουκλί στο Zeytinburnu, στην Κωνσταντινούπολη, καθώς κρίθηκε ανίκανη να διαχειριστεί τις προσωπικές της υποθέσεις. Για το λόγο αυτό, οι Τουρκικές Αρχές διόρισαν ως επίτροπο για τη διαχείριση της περιουσίας της, τον Πρόεδρο του Ιδρύματος Βαλουκλί, τον κύριο Καραγιάννη, παρά τις προσπάθειες του πρώτου προσφεύγοντος, του κύριου Ιωάννη Φωκά, να διορίσει ο ίδιος έναν επίτροπο της επιλογής του. Από εκείνο λοιπόν το σημείο, τα αδέρφια Φωκά ξεκίνησαν δικαστικές ενέργειες, προκειμένου να αποδείξουν την αδερφική τους σχέση με τη δεσποινίδα Πολυξένη Πιστικά. Ο δικαστικός αγώνας ήταν μακροχρόνιος και επίπονος, αφού ακόμα και τα Τουρκικά Μέσα Ενημέρωσης, σαμποτάριζαν επιμελώς τη σχέση που υπήρχε μεταξύ των αδερφών Φωκά και της Πολυξένης Πιστικά. Χαρακτηριστικά, η εφημερίδα Hürriyet ανέφερε στις αρχές του δικαστικού μααραθώνιου αγώνα πως «κάποιος ισχυρίζεται πως είναι αδερφός της Πιστικά».

Αξίζει τον κόπο να αναφέρουμε συνοπτικά κάποιες ημερομηνίες- σταθμούς για την υπόθεση Πιστικά, προτού εισαχθεί στο ΕΔΑΔ και εξαντλήσουν οι μετέπειτα προσφεύγοντες τα εσωτερικά ένδικα μέσα.

31 Ιουλίου 1996: Οι Τουρκικές Αρχές άσκησαν αίτηση για την ακύρωση της δικαστικής απόφασης βάσει της οποίας η Πολυξένη Πιστικά κληρονόμησε τη θετή της μητέρα Ελισάβετ Πιστικά. Τα επιχειρήματα των Τουρκικών Αρχών περιστρέφονταν γύρω από το *inter alia* νομοθετικό διάταγμα υπ' αριθμό 1062 και τις αποφάσεις υπ' αριθμό 6/3706 στις 25 Σεπτεμβρίου 1964 και 6/3801 στις 2 Νοεμβρίου 1964. Το εν λόγω διάταγμα δεν είναι άλλο από το προαναφερόμενο μυστικό διάταγμα, *Kararname*, το οποίο όμως είχε ήδη καταργηθεί από το Συμβούλιο Υπουργών της Τουρκίας στις 3 Φεβρουαρίου 1988, ύστερα από διαπραγματεύσεις μεταξύ του Έλληνα και Τούρκου πρωθυπουργού. Παρ' όλα αυτά, τα Τουρκικά δικαστήρια πεισματικά συνεχίζουν να εφαρμόζουν το εν λόγω νομοθετικό διάταγμα, όπως έγινε χαρακτηριστικά και στην υπόθεση της κυρίας Μαγδαληνής Καλλύβογλου.

27 Νοεμβρίου 1997: Το έβδομο πρωτοβάθμιο Αστικό Δικαστήριο της Κωνσταντινούπολης ακύρωσε τη δικαστική απόφαση που καθιστούσε την Πολυξένη Πιστικά ως κληρονόμο και η περιουσία της περιήλθε στο Τουρκικό Κράτος, αν και η δεσποινίς Πολυξένη Πιστικά είχε ήδη πληρώσει το φόρο κληρονομιάς προς το Τουρκικό κράτος.

2 Φεβρουαρίου 1998: Το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της Τουρκίας επικύρωσε το διατακτικό της δικαστικής απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

12 Οκτωβρίου 1998: Το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της Τουρκίας απέρριψε το αίτημα για διόρθωση της απόφασής του, στερώντας έτσι από την Πολυξένη Πιστικά όλα τα εισοδήματα και τους λογαριασμούς της.

24 Απριλίου 2000: Η Πολυξένη Πιστικά απεβίωσε. Ο θάνατός της θέτει τέλος τόσο στις διαδικασίες έφεσης που είχε αρχίσει ο επίτροπος και νόμιμος εκπρόσωπός της όσο και στις περαιτέρω δικαστικές διαδικασίες στο τέταρτο Τμήμα του Διοικητικού Δικαστηρίου της Άγκυρας.

26 Σεπτεμβρίου 2000: Οι προσφεύγοντες, με την ιδιότητά τους ως μόνοι κληρονόμοι της περιουσίας της αδερφής τους, κάνουν αίτηση για χορήγηση κληρονομητηρίου.

19 Απριλίου 2001: Το πρωτοβάθμιο Τουρκικό Δικαστήριο Beyoğlu, απέρριψε το αίτημα των προσφευγόντων να κληρονομήσουν την ακίνητη περιουσία της αδερφής τους, αλλά δέχτηκε το αίτημά τους σχετικά με την κινητή περιουσία, εν όψει της «αρχής αμοιβαιότητας» μεταξύ Ελλάδος- Τουρκίας. Σύμφωνα με τη γνωμοδότηση του Υπουργείου Δικαιοσύνης της Τουρκίας, η πρακτική των Ελληνικών Αρχών σχετικά με την κινητή περιουσία των Τούρκων πολιτών στην Ελλάδα είναι τέτοια που να επιτρέπει και να υποδεικνύει αντίστοιχα και στην Τουρκία τη χορήγηση κινητών περιουσιών στην Ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινούπολης. Οι προσφεύγοντες υπέβαλαν έφεση κατά αυτής της δικαστικής απόφασης.

14 Σεπτεμβρίου 2001: Το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της Τουρκίας απέρριψε την έφεση.

20 Νοεμβρίου 2001: Το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της Τουρκίας απέρριψε και το αίτημα για διόρθωση της εν λόγω απόφασης.

Ύστερα από την απόφαση του Ακυρωτικού Δικαστηρίου της Τουρκίας που απέρριπτε το ένδικο μέσο της έφεσης που ασκήθηκε από πλευράς των προσφευγόντων, οι οποίοι είχαν ήδη εξαντλήσει όλα τα ένδικα μέσα της εσωτερικής έννομης τάξης του Τουρκικού κράτους, η υποβολή προσφυγής προς το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου φάνταζε μονόδρομος για τους αδελφούς Φωκά, προκειμένου να δικαιωθούν. Το ΕΔΑΔ έκρινε παραδεκτή την προσφυγή των αδελφών Φωκά, αναγνωρίζοντας τη

δικαστική απόφαση του Ανώτατου Ακυρωτικού στις 20 Νοέμβρη 2001 ως την τελευταία της εσωτερικής έννομης τάξης, απορρίπτοντας έτσι τον ισχυρισμό της Τουρκικής πλευράς ότι η δικαστική απόφαση του Ανώτατου Ακυρωτικού που εκδόθηκε πριν από το θάνατο της Πολυξένης Πιστικά, δηλαδή στις 12 Οκτωβρίου 1998, ήταν η τελευταία της εσωτερικής έννομης τάξης. Με τον ισχυρισμό αυτό η Τουρκική κυβέρνηση αποσκοπούσε να καταστήσει εκπρόθεσμη την προσφυγή των αδελφών Φωκά στο ΕΔΑΔ, λέγοντας ότι η προβλεπόμενη εξάμηνη προθεσμία μέσα στην οποία πρέπει να ασκούνται οι προσφυγές των πολιτών ή των μη κυβερνητικών οργανώσεων κατά των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου είχε παρέλθει, αφού έπρεπε να αρχίσει να τρέχει στις 12 Οκτωβρίου 1998 κι όχι στις 20 Νοεμβρίου 2001.

Επί της ουσίας, η Τουρκική κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι οι προσφεύγοντες δεν μπορούσαν να επικαλεστούν την παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, διότι το άρθρο αυτό αναφέρεται μόνο σε δικαιώματα επί υφιστάμενης περιουσίας κι όχι σε δικαιώματα να αποκτήσει κανείς περιουσία. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου προβλέπει ότι: «Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθεί της ιδιοκτησίας του, παρά μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας και υπό τους προβλεπόμενους, υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους. Οι προαναφερόμενες διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα κάθε κράτους να θέσει σε ισχύ νόμους τους οποίους έκρινε αναγκαίους για ρύθμιση της χρήσης αγαθών σύμφωνα με το δημόσιο συμφέρον ή προς εξασφάλιση της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.» Έτσι η Τουρκία αρνήθηκε ότι οι προσφεύγοντες έχουν οποιοδήποτε περιουσιακό δικαίωμα από την κληρονομιά της περιουσίας της

Πολυξένης Πιστικά, αφού εν τέλει η απόφαση που καθιστούσε κληρονόμο την Πολυξένη Πιστικά ακυρώθηκε, η περιουσία της είχε περιέλθει στο Τουρκικό κράτος κι άρα οι αδελφοί Φωκά δεν κληρονόμησαν καμιά ακίνητη περιουσία από την αδερφή τους.

Επιπλέον, η Τουρκική πλευρά επικαλέστηκε το άρθρο 35 του νόμου 2644 περί Κτηματολογίου, κατά το οποίο «Τα φυσικά πρόσωπα ξένης υπηκοότητας υπό την προϋπόθεση της αμοιβαιότητας και της συμφωνίας με τις κείμενες διατάξεις των νόμων, μπορούνε να αποκτήσουν ακίνητα μέσα στα όρια του Τουρκικού κράτους τα οποία είναι ενταγμένα στα σχέδια πόλεως και είναι αναγνωρισμένα ως κτήσεις νόμιμες. Ισχύουν οι ίδιες προϋποθέσεις για τυχόν φραγμούς στην εφαρμογή αυτών των κανόνων. Φυσικά πρόσωπα ξένης υπηκοότητας δεν μπορούνε να αγοράσουν πάνω από 2,5 εκτάρια (10 στρέμματα)». Το άρθρο αυτό του νόμου περί Κτηματολογίου σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του νομοθετικού διατάγματος 1062(του προαναφερόμενου Kanunname) σχετικά με την εφαρμογή του όρου της αμοιβαιότητας, είχε ως συνέπεια τη μη αναγνώριση του κληρονομικού δικαιώματος των Ελλήνων υπηκόων. Κι αυτό συνέβη επειδή ο ελληνικός νόμος 1892/1990 απαγορεύει τις όποιες δικαιοπραξίες επί ακινήτων από αλλοδαπούς στις παραμεθόριες περιοχές, χωρίς όμως να προσβάλλονται τα όποια κληρονομικά δικαιώματα των αλλοδαπών. Κατά αντίστοιχο τρόπο λοιπόν, και με μια διάθεση για «αντίποινα», οι Τουρκικές Αρχές επέλεξαν να χαρακτηρίσουν ως «παραμεθόριες» τις περιοχές της Κωνσταντινούπολης, προκειμένου να εμποδίσουν τους Έλληνες υπηκόους να αποκτήσουν ακίνητη περιουσία από κληρονομιά. Αυτόν τον κατάφωρα παράνομο χαρακτήρα του τουρκικού νόμου 2644 που παραβιάζει το ανθρώπινο δικαίωμα στην περιουσία, θέλησε το Τουρκικό κράτος να τροποποιήσει με το νέο νόμο 5444/06, ο οποίος λέει χαρακτηριστικά ότι: «Οι υπήκοοι ξένων χωρών, χώρες που η Τουρκική Δημοκρατία δεν έχει συμβληθεί αμοιβαία, τα ακίνητα και τα δικαιώματα που θα αποκτήσουν από

κληρονομιά, μετά από τις πράξεις μεταβιβάσεις υπόκεινται σε αυτόματη εκκαθάριση». Αυτό λοιπόν που προκύπτει από τη νέα ρύθμιση του Τουρκικού νόμου είναι ναί μεν η αναγνώριση των Ελλήνων υπηκόων ως κληρονόμων, αλλά ταυτόχρονα τα ακίνητα θα τίθενται σε καθεστώς δήμευσης από το Τουρκικό κράτος, το οποίο υποτυπωδώς μόνο και πολύ πιο κάτω από την αντικειμενική αξία των ακινήτων θα αποζημιώνει τους Έλληνες κληρονόμους αυτών. Για το λόγο αυτό, το ΕΔΑΔ έκρινε το νόμο αυτό μη συμβατό με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Σχετικά με όλα τα παραπάνω επιχειρήματα της Τουρκικής πλευράς, το ΕΔΑΔ ξεκαθάρισε ότι ο όρος «περιουσία» στο άρθρο 1, Πρωτόκολλο 1 της ΕΣΔΑ έχει αυτόνομο νόημα, ανεξάρτητο από την επίσημη κατηγοριοποίηση έτσι όπως αυτή έχει στο εσωτερικό δίκαιο. Η περιουσία μπορεί να είναι είτε υπάρχουσα, είτε να συνίσταται στη νόμιμη προσδοκία να αποκτήσει κανείς αποτελεσματική απόλαυση ενός περιουσιακού δικαιώματος. Σε αντίθεση, η ελπίδα να αναγνωρισθεί ένα περιουσιακό δικαίωμα όταν είναι αδύνατον να ασκηθεί αποτελεσματικά, δεν θεωρείται περιουσία στα πλαίσια του άρθρου 1, Πρωτόκολλου 1 της ΕΣΔΑ. Στην υπόθεση των αδερφών Φωκά, οι προσφεύγοντες, αν και δεν είχαν υπάρχουσα περιουσία σύμφωνα με το νόημα του άρθρου 1 του Πρωτόκολλου 1 της ΕΣΔΑ, εντούτοις είχαν μία νόμιμη προσδοκία να αναγνωριστούν κληρονόμοι στην ακίνητη περιουσία της αποθανούσης αδελφής τους. Για το λόγο αυτό, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι οι προσφεύγοντες είχαν δικαίωμα στην ειρηνική απόλαυση της περιουσίας τους και γι' αυτό το άρθρο 1, Πρωτόκολλο 1 της ΕΣΔΑ εφαρμόστηκε στην υπόθεση Φωκά. Το Δικαστήριο επίσης αποφάσισε ότι παρά τα αυθαίρετα συμπεράσματα των Εθνικών Δικαστηρίων της Τουρκίας ότι Τούρκοι υπήκοοι δεν μπορούν να κληρονομήσουν ακίνητη περιουσία στην Ελλάδα, αυτό δεν ισχύει στην πραγματικότητα, αφού ακόμα και οι παραμεθόριες περιοχές οι οποίες συγκαταλέγονται στον Ελληνικό νόμο

1892/1990, μπορούν να κληρονομηθούν από Τούρκους υπηκόους. Για αυτούς τους λόγους, το Δικαστήριο κατέληξε ότι οι προσφεύγοντες νομίμως είχαν πιστέψει ότι πληρούν όλες τις προϋποθέσεις για να κληρονομήσουν την ακίνητη περιουσία, όπως έγινε με την περίπτωση της κινητής περιουσίας, της αδερφής τους. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι προσφεύγοντες δεν θα μπορούσαν να προβλέψουν ότι τα εθνικά δικαστήρια της Τουρκίας θα θεωρούσαν ότι η αρχή της αμοιβαιότητας δεν τηρείται μεταξύ των δύο χωρών. Επίσης, ο τρόπος ερμηνείας και εφαρμογής από τα Τουρκικά Δικαστήρια του άρθρου 35 του τουρκικού νόμου περί Κτηματολογίου, δεν μπορούσε να έχει προβλεφθεί από τους προσφεύγοντες. Τέλος, τα εθνικά δικαστήρια της Τουρκίας με το να ακυρώνουν τη δικαστική απόφαση που είχε καταστήσει κληρονόμο της Ελισάβετ Πιστικά την Πολυξένη Πιστικά-Φωκά, εσφαλμένως βασίζονται στο νομοθετικό διάταγμα της 2 Νοεμβρίου 1964, το Kararname, καθώς το εν λόγω διάταγμα καταργήθηκε από το Συμβούλιο Υπουργών της Τουρκίας στις 3 Φεβρουαρίου 1988, πολύ πριν την ακύρωση του κληρονομητηρίου το 1996.

Επομένως, το ΕΔΑΔ κατέληξε με ομόφωνη απόφαση ότι υπήρχε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Μετά την ομόφωνη αυτή απόφαση, η Τουρκία είχε δικαίωμα σε τρεις μήνες από την έκδοσή της να καταθέσει έφεση εναντίον της, ενέργεια στην οποία τελικά δεν προέβη. Συνεπώς, η απόφαση των Αδερφών Φωκά κατά της Τουρκίας καθίσταται πλέον οριστική και αποτελεί πια νομολογία για το ΕΔΑΔ, η οποία θα χρησιμοποιηθεί εις στο εξής ως δεδικασμένο για όλες τις μη μουσουλμανικές μειονότητες της Τουρκίας. Όπως λοιπόν, όλοι μας καταλαβαίνουμε, η οικονομική και πολιτική σημασία της προκείμενης απόφασης του ΕΔΑΔ είναι ξεχωριστή. Το μόνο που απομένει από μέρος μας είναι να ευχηθούμε ότι θα αποτελέσει το έναυσμα και την έναρξη της διαδρομής για τον κατ' ουσία εξευρωπαϊσμό της γειτονικής μας χώρας, χωρίς η Τουρκία να αρκεστεί σ' έναν απλό, κατ' όνομα ευρωπαϊκό προσανατολισμό, όπως πολύ σωστά

τόνισε ο κύριος Γκελντής, δικηγόρος των αδελφών Φωκά, σε συνέντευξη του.

Το Πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου για την Αποκατάσταση και Θεραπεία των Θυμάτων Παραβιάσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Μαζικής

Κλίμακας: Η περίπτωση της Ελληνικής Μειονότητας της

Κωνσταντινούπολης

Ευαγγελία Κουτάγιαρ

πτυχ. Διεθν. & Ευρωπ. Σπουδών - Μετ. Διπλ. Διεθ. Δίκαιο και Διπλωμ.

Σπουδές Παντείου Παν. - Ερευνήτρια Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων

Τα ανθρώπινα δικαιώματα ενώ τέθηκαν σαν παγκόσμιο πρόβλημα με την ίδρυση του ΟΗΕ μετά τον Β΄Π.Π., πολύ πρόσφατα, μόλις μετά από περίπου 40 χρόνια, το 1989 άρχισε να συζητείται το θέμα της αποκατάστασης των αδικιών του παρελθόντος, από την Υπο – Επιτροπή για την Πρόληψη των Διακρίσεων και Προστασίας των Μειονοτήτων του ΟΗΕ με τον καθηγητή Theo van Boven, η μελέτη του οποίου κατέληξε, ότι κάθε κράτος «έχει καθήκον για αποκατάσταση σε περίπτωση παραβίασης υποχρέωσης υπό το διεθνές δίκαιο, να σέβεται και να διασφαλίζει το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών»¹.

Αναγνωρίστηκε η υποχρέωση παροχής θεραπείας και αποκατάστασης για σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από το διεθνές δίκαιο των συνθηκών, το εθιμικό δίκαιο, μέσα από τις αποφάσεις και εκθέσεις διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων και δικαστηρίων.

Αναλύοντας, λοιπόν, το δικαίωμα σε αποκατάσταση, ιστορικά, το 1927, για πρώτη φορά το Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης (Δ.Δ.Δ.Δ.) της ΚτΕ (προπομπός του τωρινού Διεθνούς Δικαστηρίου), στην υπόθεση

¹ Van Boven T. (Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών), «Μελέτη αναφορικά με το δικαίωμα στην επανόρθωση, αποζημίωση και αποκατάσταση για θύματα σοβαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών»: Τελική Έκθεση, UN Doc. E/CN. 4/Sub.2/1993/8, 2 Ιουλίου 1993, ([http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/e1b5e2c6a294f7bec1256a5b00361173/\\$FILE/G9314158.pdf](http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/e1b5e2c6a294f7bec1256a5b00361173/$FILE/G9314158.pdf)).

Εργοστασίου Chorzów, έκρινε, ότι «είναι αρχή του δ.δικαίου, ότι η παραβίαση μίας δέσμευσης περιλαμβάνει την υποχρέωση για αποκατάσταση...»². Η απόφαση αυτή αποτελεί ορόσημο για το δικαίωμα σε αποκατάσταση, καθώς για πρώτη φορά, διεθνώς, γίνεται ξεκάθαρο, ότι κάθε παραβίαση του διεθνούς δικαίου συνεπάγεται καθήκον επανόρθωσης της παραβίασης, είτε αυτό αναφέρεται ρητά είτε όχι, διότι το δικαίωμα σε αποκατάσταση είναι διεθνές εθιμικό δίκαιο (ισχύει, δηλαδή, ασχέτως του, εάν ένα κράτος έχει δεσμευθεί στο πλαίσιο διεθνούς συνθήκης να προβεί σε αποκατάσταση αδικίας)³.

Παρόλο που η απόφαση στην υπόθεση Chorzów, δεν αντιμετωπίζει το θέμα της αποκατάστασης, για σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με τη Γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου (Δ.Δ.) το 2004 για τις «*Νομικές Συνέπειες της κατασκευής τείχους στα Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη*», το Δικαστήριο υποστήριξε, ότι αποκατάσταση πρέπει να γίνει σε όλα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που επηρεάζονται από παραβιάσεις ανθρωπίνων δικ/των και δ.ανθρωπιστικού δικαίου⁴.

Ειδικότερα, το «δικαίωμα σε αποκατάσταση» αναλύεται σε συγκεκριμένες μορφές. Αυτές είναι: επανόρθωση – επαναφορά στην προτέρα κατάσταση (*restitutio in integrum*), αποζημίωση, ικανοποίηση, επανένταξη (θύματος) και διακοπή της διεθνώς παράνομης πράξης – εγγυήσεις μη επανάληψης αυτής, είτε ξεχωριστά, είτε όλα αυτά μαζί συνδυαστικά.

Αυτές οι μορφές των μέτρων αποκατάστασης συναντώνται στο δ.δίκαιο και συγκεκριμένα, στην απόφαση 60/147 (2005) της Γενικής Συνέλευσης (ΓΣ)

² Υπόθεση Εργοστασίου Chorzów, Δ.Δ.Δ.Δ., Σειρά Α, αρ.9, 26 Ιουλίου 1927,σελ. 21, (http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_09/28_Usine_de_Chorzow_Compotence_Arret.pdf).

³ Να σημειώσουμε εδώ, το ότι το δικαίωμα σε αποκατάσταση αποκρυσταλλώνει διεθνές εθιμικό δίκαιο υποστήριξε και το Διαμερικανικό Δικαστήριο στην υπόθεση *Aloeboetoe*, 1993, και επιπλέον ανέφερε ότι αυτό το δικαίωμα συνιστά μία απ' τις ουσιωδέστερες αρχές του σύγχρονου δ.δικαίου.

⁴ Γνωμοδότηση για τις Νομικές Συνέπειες της Κατασκευής Τείχους στα Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη, Δ.Δ., 9 Ιουλίου 2004, παρ.152-153, (<http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>).

με τίτλο: «*Αρχές και κατευθυντήριες γραμμές για θεραπεία και αποκατάσταση των θυμάτων σοβαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δ. ανθρωπιστικού δικαίου των ΗΕ*» (παρ.19–23)⁵, στο Άρθρο 34 (καταρχάς) των Σχεδίων Άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου των ΗΕ, για τη Διεθνή Ευθύνη Κράτους για Διεθνώς Άδικες Πράξεις⁶, στο Γενικό Σχόλιο 31 της Επιτροπής Ανθρ.Δικ/των του Διεθνούς Συμφώνου Πολιτικών και Ατομικών Δικαιωμάτων (ΔΣΑΠΔ)⁷, στη νομολογία των διεθνών κι ευρωπαϊκών δικαστηρίων [ιδιαίτερα Διαμερικανικό, Ευρ.Δικαστήριο Δικ/των του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) Στρασβούργου] και σε πολλά διεθνή και περιφερειακά σύμφωνα ανθρωπίνων δικ/των⁸.

Αναλύοντας τις μορφές αποκατάστασης η πρώτη μορφή της **επανόρθωσης – επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση (*restitutio in integrum*)** αναφέρεται στην επαναφορά στο *status quo ante*, δηλαδή στην κατάσταση η οποία θα υφίστατο, εάν η παραβίαση δεν είχε εμφανιστεί. Στη νομολογία του ΕΔΔΑ συναντάμε το «*restitutio in integrum*» ως το πρώτο μέσο αποκατάστασης, ως συνέπεια της νομικά δεσμευτικής φύσης των αποφάσεών του δικαστηρίου αυτού, ενώ όπου αυτό είναι αδύνατο να συμβεί τα κράτη είναι ελεύθερα να επιλέξουν τα μέσα με τα οποία θα

⁵ Υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με την απόφαση E/CN.4/RES/2005/35 της 19ης Απριλίου 2005 και με την απόφαση της ΓΣ A/RES/60/147 της 16^{ης} Δεκεμβρίου 2005, (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/496/42/PDF/N0549642.pdf?OpenElement>).

⁶ *Article 34: Forms of Reparation*: “Full reparation for the injury caused by the internationally wrongful act shall take the form of restitution, compensation and satisfaction, either singly or in combination, in accordance with the provisions of this chapter”, Σχέδια Άρθρων για τη Διεθνή Ευθύνη Κράτους για Διεθνώς Άδικες Πράξεις, Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου, 53^η σύνοδος, 2001, παράρτημα στην απόφαση 56/83 της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2001 της ΓΣ, διορθωμένη με το έγγραφο A/56/49(Vol. I)/Corr.4. (http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf).

⁷ Για το κείμενο του Γενικού Σχολίου 31 βλ.: ICCPR, General Comment No. 31 [80] Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant : . 26/05/2004, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13. (General Comments), (<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/58f5d4646e861359c1256ff600533f5f?Opendocument>).

⁸ Στο ΔΣΠΑΔ και στο ΔΣ για τα βασανιστήρια των ΗΕ, στο Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ), στα ΔΠΔ για την πρ. Γιουγκοσλαβία και Ρουάντα, στο Χάρτη Θ.Δ. της ΕΕ, στον Αμερικανικό Χ.Α.Δ., στον Αφρικανικό Χάρτη Α.Δ. και Δικ/των των Λαών κλπ.

συμμορφωθούν με τις αποφάσεις του. Οι Αρχές των ΗΕ για Αποκατάσταση (2005) στο πλαίσιο της Γ.Σ., αναλύουν το περιεχόμενο της επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση σε *αποκατάσταση της ελευθερίας, της απόλαυσης των ανθρωπίνων δικ/των, της ταυτότητας, της οικογ.ζωής και της υπηκοότητας, στην επιστροφή στον τόπο διαμονής, σε αποκατάσταση της εργασίας και επιστροφή περιουσιών.*

Εν συνεχεία, οι Αρχές των ΗΕ για Αποκατάσταση συμπυκνώνουν πρακτική και διεθνή νομολογία (από το ΕΔΔΑ, το Διαμερικανικό, την Αφρικανική Επιτροπή, την Επιτροπή του ΔΣΠΑΔ), αναφορικά με τη δεύτερη μορφή αποκατάστασης, την **αποζημίωση**. «*Η αποζημίωση, λοιπόν, θα πρέπει να παρέχεται για κάθε ζημία οικονομικά εκτιμητέα, καταλλήλως και αναλογικά με τη βαρύτητα της παραβίασης και τις συνθήκες κάθε περίπτωσης που προκύπτει από σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπ.δικ/των, όπως α) φυσική ή πνευματική ζημία, β) χαμένες ευκαιρίες, συμπεριλαμβανομένης εργασίας, εκπαίδευσης και κοινωνικής πρόνοιας, γ) υλική ζημία και απώλεια αποκτημάτων ή εν δυνάμει απώλεια αυτών, δ) ηθική ζημία..».*

Η σημαντικότητα του δικαιώματος σε αποζημίωση φαίνεται και από το ότι οι επιτροπές των δ.συμφώνων των ΗΕ έχουν αναγνωρίσει το δικαίωμα σε αποζημίωση, ακόμη κι αν αυτό δεν αναφέρεται ρητά στα εκάστοτε δ.σύμφωνα⁹.

Για το ΔΔΔΔ, (υπόθεση Chorzów) η αποζημίωση συνιστά υποκατάστατο στην περίπτωση που η επαναφορά στην προτέρα κατάσταση είναι ανέφικτη, κατά τον ίδιο τρόπο και η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου στα Προσχέδια Άρθρων για τη Δ.Ευθύνη αναφέρει στο άρθρο 35 την αποζημίωση ως εξαίρεση στον κανόνα της επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση (όπου αυτό είναι αδύνατο), ενώ επίσης υπάρχει πρόβλεψη

⁹ Το δικαίωμα σε αποζημίωση, έχει επιπλέον, αναγνωριστεί σε πολυάριθμες αποφάσεις της Επιτροπής Ανθρωπ.Δικ/των (νυν Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) και στις ειδικές διαδικασίες αυτής. Ωστόσο, ενώ η Επιτροπή του ΔΣΑΠΔ δεν προσδιορίζει ένα συγκεκριμένο ποσό για απόδοση στο θύμα εν αντιθέσει με το ΕΔΔΑ του Στρασβούργου ή το Διαμερικανικό Δικαστήριο.

αποζημίωσης και για υλική και μη υλική βλάβη (από το 1923 με την υπόθεση διαιτησίας Lusitania). Η μη υλική βλάβη στην αποζημίωση προσδιορίζεται με βάση την αρχή της ευθυδικίας, μέθοδος αναγνωρισμένη στο συγκριτικό δίκαιο, η οποία ακολουθείται και από το ΕΔΔΑ όταν δεν έχει επαρκή απόδειξη για υλική ζημία (πχ. σε περίπτωση απώλειας περιουσιακών στοιχείων). Το σημαντικό είναι να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος (casual link) μεταξύ της παραβίασης και της ζημίας που επήλθε.

Σχετικά με το δικαίωμα σε **ικανοποίηση**, αυτή συνιστά μια μορφή αποκατάστασης μη χρηματική, για ηθική ζημία ή ζημία στην αξιοπρέπεια ή τη φήμη. Το Διεθνές Δικαστήριο με την υπόθεση του Στενού της Κέρκυρας (1949) αναφέρει ότι η δήλωσή του συνιστά «δίκαιη ικανοποίηση» για το θιγόμενο μέρος¹⁰. Το ίδιο, ότι δηλαδή μια καταδικαστική απόφαση αρκεί, έχει υποστηρίξει και το ΕΔΔΑ σε κάποιες αποφάσεις του. Ωστόσο, το Διαμερικανικό Δικαστήριο σε περιπτώσεις σοβαρών παραβιάσεων ανθρ.δικ/των θεωρεί ότι η ικανοποίηση δεν αρκεί και χρειάζεται αποζημίωση. Οι Αρχές των ΗΕ για αποκατάσταση περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων α) αποτελεσματικά μέτρα που στοχεύουν στη διακοπή των συνεχιζόμενων παραβιάσεων, β) εξακρίβωση των γεγονότων και πλήρη και δημόσια αποκάλυψη της αλήθειας, γ) επίσημες δηλώσεις ή δικαστικές αποφάσεις που αποκαθιστούν την αξιοπρέπεια, τη φήμη και τα δικαιώματα των θυμάτων, δ) δημόσια απολογία, ε) δικαστικές και διοικητικές κυρώσεις, στ) εκδηλώσεις μνήμης προς τα θύματα.

Επιπλέον, το Δ.Δ. στην υπόθεση LaGrand (2001) επεσήμανε, ότι μια σκέτη απολογία δεν αρκούσε κι έπρεπε να δοθούν εγγυήσεις μη επανάληψης της πράξης¹¹. Ενώ η υποχρέωση **διακοπής** μιας παράνομης πράξης είναι αυταπόδεικτη και υπονοείται στο δ.δίκαιο, οι **εγγυήσεις μη επανάληψης**

¹⁰ *Υπόθεση του Στενού της Κέρκυρας (Ουσία)*, Δ.Δ., 9 Απριλίου 1949, σελ. 35, (<http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf>).

¹¹ *Υπόθεση LaGrand (Γερμανία κ. ΗΠΑ)*, Δ.Δ., 27 Ιουνίου 2001, σελ.514, παρ.123, (<http://www.icj-cij.org/docket/files/104/7736.pdf>).

έχουν απαιτηθεί ευθέως μέσω των αποφάσεων τους, από τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα. Τα μέτρα που προτείνει η Γ.Σ. μέσω των Αρχών για Αποκατάσταση, σχετικά με τις εγγυήσεις μη επανάληψης συνοψίζονται σε α) διασφάλιση αποτελεσματικού ελέγχου από τις πολιτικές δυνάμεις ενός κράτους των στρατιωτικών δυνάμεων και σωμάτων ασφαλείας, β) ενίσχυση του δικαστικού συστήματος, γ) προστασία των υποστηρικτών ανθρωπ.δικ/των, δ) εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικ/τα σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, ε) υιοθέτηση νομοθετικών μέτρων ή αναμόρφωση των ήδη υπαρχόντων για πρόληψη μελλοντικών παρόμοιων πράξεων. Η υιοθέτηση των κατάλληλων νομοθετικών μέτρων για εφαρμογή των αποφάσεών του, υποστηρίζεται και από το ΕΔΔΑ, έχοντας, μαζί την Επιτροπή Υπουργών η οποία πιέζει τα κράτη προς αυτή την κατεύθυνση.

=====

Ειδικότερα, τώρα, με την περίπτωση της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, θα αναλύσουμε τα μέτρα αυτά, που βάσει του δ.δικαίου, που αναπτύξαμε ανωτέρω, θα πρέπει να ληφθούν από πλευράς τουρκικής κυβέρνησης, για πραγματική αποκατάσταση των αδικιών που υπέστη και υφίσταται ακόμη η μειονότητα εξαιτίας των σοβαρών, συστηματικών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Καταρχάς, λοιπόν, με τα Σεπτεμβριανά του '55, την επέτειο των οποίων τιμούμε σήμερα, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο καθηγητής δ.δικαίου Alfred de Zayas¹², αυτά ικανοποιούν τα κριτήρια, ώστε να εμπίπτουν στον ορισμό της «Γενοκτονίας» βάσει διεθνούς δικαίου, καθώς, η προϋπόθεση του Άρθρου 2 της Σύμβασης του 1948 για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, «η πρόθεση για να καταστραφεί εξ ολοκλήρου ή εν μέρει» η ελληνική μειονότητα στην Κωνσταντινούπολη ήταν καταφανής, με την οργάνωση του πογκρόμ απ' την ίδια την κυβέρνηση του Τούρκου

¹² Alfred de Zayas (Geneva School of Diplomacy), «The Istanbul Pogrom of 6-7 September 1955 in the Light of International Law», *Genocide Studies and Prevention*, τεύχος 2, αρ.2, Αύγουστος 2007, σελ. 137 – 154, 137.

Πρωθυπουργού Μεντερές. Ακόμη κι αν ο αριθμός των νεκρών της ελληνικής μειονότητας ήταν μικρός (37 άτομα), το αποτέλεσμα του πογκρόμ ήταν η φυγή και η εκδίωξη επί της ουσίας, με συνέπεια, τη μετανάστευση των Ελλήνων της μειονότητας και τη δραματική μείωση, πλέον, του αριθμού αυτής. Η μαζική καταστροφή περιουσιών, εκκλησιών, η απώλεια εργασιών, αποδεικνύει την πρόθεση της εκδίωξης μέσω της άσκησης τρομοκρατίας, των Ελλήνων της Πόλης απ' το τουρκικό κράτος, πρακτική που εμπίπτει στο «έγκλημα της εθνικής εκκαθάρισης», το οποίο και η Γ.Σ. του ΟΗΕ και το ΔΠΔ για την πρώην Γιουγκοσλαβία έχουν ερμηνεύσει, ως συνιστούσα, μορφή γενοκτονίας. Μάλιστα, σύμφωνα με το σύγχρονο διεθνές εθιμικό δίκαιο¹³ δεν είναι δυνατόν, να υφίστανται καθεστωτικοί περιορισμοί, όπως παραγραφή εγκλημάτων, που διεπράχθησαν στο παρελθόν, για σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο διεθνές δίκαιο, όπως είναι το έγκλημα της γενοκτονίας και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, οπότε η Τουρκία δεσμεύεται παρόλο που δεν είναι μέρος σχετικής σύμβασης για τη Μη εφαρμογή Περιορισμών σε Εγκλήματα Πολέμου και Κατά της Ανθρωπότητας του 1968· ενώ υπάρχει ξεκάθαρη υποχρέωση, για αποκατάσταση. Έτσι, για τα Σεπτεμβριανά, θα πρέπει να επέλθει αποκατάσταση μέσω των μορφών που αναπτύξαμε στο πρώτο μέρος, είτε με επιστροφή στον τόπο διαμονής όσων εξαναγκάστηκαν σε φυγή μετά τα γεγονότα αυτά (*restitutio in integrum*), είτε με επιστροφή περιουσιών, ενώ όπου αυτό καθίσταται αδύνατο, με αποζημίωση. Ενώ στη μορφή της

¹³ Βλ. απόφαση στην υπόθεση *Klaus Barbie (1983)*, όπου ο γαλλικός Άρειος Πάγος απέρριψε τις ενστάσεις της υπεράσπισης και δήλωσε ότι η απαγόρευση καθεστωτικών περιορισμών για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας είναι πλέον μέρος του εθιμικού δ.δικαίου, ενώ το Διαμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην απόφαση του για την υπόθεση *Barrios Altos* του 2001, ανέφερε χαρακτηριστικά, ότι «οι προβλέψεις για παραγραφή...κρίνονται απαράδεκτες» όταν αυτές «στοχεύουν στην πρόληψη της έρευνας και τιμωρίας αυτών που ευθύνονται για σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Αλλά και οι Αρχές της Γ.Σ. για Αποκατάσταση του 2005 επιβεβαιώνουν στο άρθρο 6, ότι «καθεστώτα περιορισμών δε θα εφαρμόζονται σε σοβαρές παραβιάσεις του δ.δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δ.ανθρωπιστικού δικαίου τα οποία συνιστούν εγκλήματα υπό το δ.δίκαιο».

ικανοποίησης θα μπορούσε να περιλαμβάνεται η αναγνώριση εκ μέρους του τουρκικού κράτους, ότι επρόκειτο για γενοκτονία.

Οι καταστροφές του 1955 δεν οδήγησαν σε άμεση φυγή των Ελλήνων από την Πόλη. Απετέλεσαν, όμως, την έναρξη για την οριστική εκδίωξη της ομογένειας, ενώ ταυτοχρόνως ξεκίνησε ένα ρεύμα μεταναστεύσεως στην Ελλάδα. Το κρίσιμο γεγονός για την ομογένεια, όμως, που ουσιαστικά άλλαξε δραματικά τα δημογραφικά δεδομένα ήταν η απέλαση των Ελλήνων υπηκόων το 1964. Αναλύοντας, λοιπόν, ειδικότερα, την κάθε μορφή αποκατάστασης ξεχωριστά, και αναφορικά με αυτή που ονομάζουμε στο δ.δίκαιο «επαναφορά στην προτέρα κατάσταση (restitutio in integrum)», όπου αυτό είναι εφικτό, θα πρέπει, καταρχάς, να επιστραφεί η υπηκοότητα στα εξαναγκασθέντα μέλη της ελληνικής μειονότητας που υπάγονταν στο καθεστώς «*établi*» κατά τη Συνθήκη της Λωζάνης, να εγκαταλείψουν τον τόπο τους με τις απελάσεις του '64. Αν και σήμερα προβλέπεται απ' τη γενική νομοθεσία της Τουρκίας, οι ιδιαιτερότητες της περίπτωσης που εξετάζεται εδώ, οδηγούν στην ανάγκη έκδοσης ενός (όπως αναφέρεται και στις δηλώσεις από 15.12.2010 του κ.Εγκ.Μπαγίς) ειδικού νόμου στον οποίο πρέπει να προβλέπονται:

- Η αναγνώριση ότι η αφαίρεση της ιθαγένειας έγινε κάτω από έκτακτες καταστάσεις και όχι όπως συμβαίνει σε άλλες περιπτώσεις π.χ. απουσία στο εξωτερικό με οικεία θέληση για ανεύρεση καλύτερων συνθηκών ζωής. Θα πρέπει ο ειδικός αυτός νόμος να καλύπτει τόσο αυτούς που είχαν αναγκαστεί να αιτηθούν την διαγραφή τους όσο και αυτούς που διεγράφησαν χωρίς να το ζητήσουν.
- Η δυνατότητα να αποκτήσουν την ιθαγένεια και οι κατιόντες σε περίπτωση που δεν είναι εν ζωή οι εξαναγκασθέντες να εγκαταλείψουν την χώρα.
- Η δυνατότητα οι Έλληνες υπήκοοι με καθεστώς «*établi*» και οι απόγονοι τους να επανακτήσουν τα δικαιώματά τους όπως προβλεπόταν

από την Συνθήκη της Λωζάννης ως μη υπαγόμενοι στην ανταλλαγή των πληθυσμών.

- Διαμόρφωση και υλοποίηση ενός κρατικά υποστηριζόμενου προγράμματος για επανεγκατάσταση με κάλυψη εξόδων μετακόμισης, μεταφοράς οικοσκευών, εύρεσης εργασίας, δημιουργίας εταιρειών, δημιουργίας ερευνητικών και αναπτυξιακών ιδρυμάτων, επιμόρφωσης για προσαρμογή κατά την επανεγκατάσταση.

Σε κάθε περίπτωση η επανάκτηση της ιθαγένειας θα γίνεται μόνο εφόσον υπάρξει ιδία βούληση από τους ενδιαφερόμενους.

Επιστροφή της ιθαγένειας, όπως με τους Κων/πολίτες, θα πρέπει να γίνει και στην περίπτωση Ιμβρίων και Τενεδίων, όπως αναφέρει και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣτΕ στην απόφασή της 1625/2008¹⁴, που την έχασαν εξαιτίας των διωγμών και των προγραμματισμένων μέτρων εθνικής εκκαθάρισης, απ' την τουρκική κυβέρνηση.

Επιπλέον, θα πρέπει, όπου αυτό δεν έχει γίνει ακόμα, να επιστραφούν τα κατασχεθέντα περιουσιακά στοιχεία της μειονότητας, βάσει και του νόμου για τα ιδρύματα υπ'αρ.5737/27.2.2008, αλλά και του νέου πολύ πρόσφατου κανονισμού, με ισχύ νόμου, της 28ης Αυγούστου 2011, που τροποποιεί και συμπληρώνει το νόμο του 2008 για τα ευαγή ιδρύματα και έτσι να επέλθει αποκατάσταση. Συγκεκριμένα, βάσει του νέου κανονισμού, *κατόπιν υποβολής αιτήσεων ενώπιον των αρχών εντός 12μήνου*, πρέπει σύμφωνα με το νέο «Προσωρινό Άρθρο 11», να επιστραφούν τα κατασχεμένα ακίνητα που είχαν καταγραφεί το 1936 στα ευαγή μειονοτ.ιδρύματα: α) οι ακίνητες περιουσίες για τις οποίες δεν αναφέρεται ο κάτοχος του τίτλου ιδιοκτησίας κατά την καταγραφή τους στο παρελθόν στο κτηματολόγιο, β) τα ακίνητα που έχουν περιέλθει στο τουρκικό Θησαυροφυλάκιο, στη Γενική Διεύθυνση

¹⁴ Βλ. Resolution 1625 (2008), “Gökçeada (Imbros) and Bozcaada (Tenedos): preserving the bicultural character of the two Turkish islands as a model for co-operation between Turkey and Greece in the interest of the people concerned”, Parliamentary Assembly of Council of Europe (PACE), παρ. 9.7., (<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta08/ERES1625.htm>).

Βακουφίων, στους δήμους και στις νομαρχίες με τρόπους πέραν της απαλλοτριώσης, της πώλησης και της ανταλλαγής και γ) τα νεκροταφεία και οι διάφορες πηγές, η διαχείριση των οποίων έχει περιέλθει στους δήμους.

Δυστυχώς, όμως, δεν επιλύεται, ούτε τώρα, το ζήτημα της επιστροφής κατασχεθέντων περιουσιών ιδρυμάτων, που αγοράστηκαν ή αποκτήθηκαν μέσω κληρονομίας, δωρεάς, διαθήκης ή ανταμοιβής μετά το 1936 (mazbut - κατειλημμένα βακούφια)¹⁵.

¹⁵ Σύμφωνα με προβλέψεις του νόμου 2762/1935 περί ευαγών ιδρυμάτων (Βακουφικός Νόμος) όλα τα μειονοτικά ιδρύματα κλήθηκαν να δηλώσουν στη ΓΔΒ την ακίνητη περιουσία τους. Η δήλωση αυτή πραγματοποιήθηκε με τα λεγόμενα Δηλωτικά Έγγραφα ή Δηλωτικά, το 1936. Με αυτή την πρακτική κοινώς αποκαλούμενη «Διακήρυξη του 1936» το κράτος ανέλαβε τον έλεγχο αρκετών ακινήτων μη - Μουσουλμάνων και τα ενέγραψε στο όνομα του Θησαυροφυλακίου της ΓΔΒ. Με το Νόμο αυτό, δόθηκε, στα μη - μουσουλμανικά βακούφια το καθεστώς των «προσαρτημένων» βακουφίων, το οποίο αργότερα επέτρεψε τη συμπερίληψη αυτών των ιδρυμάτων μεταξύ των «κατειλημμένων ιδρυμάτων». Τα μη - μουσουλμανικά ιδρύματα δεν αντιμετώπιζαν κανένα ιδιοκτησιακό πρόβλημα μέχρι τα μέσα του 1960. Ιδιαίτερα, κατά την περίοδο της κυβέρνησης του Δημοκρατικού Κόμματος, τα μη - μουσουλμανικά ιδρύματα είτε αγόραζαν είτε κληροδοτούσαν είτε έκαναν δωρεές με ένα πιστοποιητικό, το οποίο χορηγούταν από το γραφείο της διοίκησης, που βεβαίωνε, ότι είχαν νομική ύπαρξη. Δε χρειαζόνταν καμμία εξουσιοδότηση για αυτά τα αποκτήματα. Παρ' όλα αυτά, αυτό ξεκίνησε να αλλάζει μετά τα μέσα του '60 όταν ξέσπασε η κυπριακή κρίση μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Οι γραφειοκράτες θυμήθηκαν τις ξεχασμένες δηλώσεις του 1936. Η ΓΔΒ ζήτησε από τα ιδρύματα, να παρουσιάσουν τις ιδρυτικές - καταστατικές (στο εξής ιδρυτ. - καταστ.) πράξεις τους, για να αποδείξουν, ότι ήταν νόμιμοι κάτοχοι των ακινήτων, που κατείχαν. Όταν ειπώθηκε, ότι αυτό ήταν αδύνατο, η ΓΔΒ αποφάσισε, ότι οι Δηλώσεις του 1936 θα υποκαθιστούσαν τις ιδρυτ. - καταστ. αυτές πράξεις των μη - μουσουλμανικών ιδρυμάτων. Ωστόσο, όπως η ΓΔΒ γνώριζε ή μπορούσε πολύ καλά να γνωρίζει, τα μη - μουσουλμανικά ιδρύματα εγκαθιδρύθηκαν με αυτοκρατορικά διατάγματα κατά την Οθωμανική περίοδο και δεν είχαν καμμία τέτοια πράξη. Η ΓΔΒ χρησιμοποίησε αυτό το εγγενές μειονέκτημα (δηλ. την έλλειψη ιδρυτ. - καταστ. πράξης) και κατέληξε στο ότι τα μη μουσουλμανικά ιδρύματα δεν έχουν τη δυνατότητα να αποκτούν ακίνητη περιουσία. Ως αποτέλεσμα αυτής της παράνομης ερμηνείας, το δικαίωμα των μη - Μουσουλμανικών ιδρυμάτων να αποκτούν περιουσία περιορίστηκε στα ακίνητα, που δήλωναν το 1936 και οι περιουσίες, που αγόρασαν ή απέκτησαν μέσω κληρονομίας, δωρεάς, διαθήκης ή ανταμοιβής μετά το 1936 και οι περιουσίες, που δε συμπεριλαμβάνονταν στους τίτλους τους, κατελήφθησαν. Οι μη μουσουλμάνοι κατέφυγαν, έτσι σε αγωγές. Με την απόφαση της Ολομέλειας του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου (Yargıtay) επί υποθέσεως των Νοσοκομείων Βαλουκλή κατά του Τουρκικού Δημοσίου (8 Μαΐου 1974, αριθμός δικογραφίας 1971/8 - 20) στην ουσία το Δικαστήριο επιβεβαίωσε αυτές τις καταλήψεις των ιδρυμάτων από τις τουρκικές αρχές. Το Δικαστήριο υιοθέτησε την προσέγγιση διακριτικής μεταχείρισης του προηγούμενου (κατώτερου σε βαθμίδα) δικαστηρίου και προσδιόρισε τους μη - Μουσουλμάνους Τούρκους πολίτες ως «μη - Τούρκους». Η απόφαση του Δικαστηρίου δημιούργησε τη νομική βάση της πρακτικής, που θεωρούσε τις Δηλώσεις του 1936 ως ιδρυτ. - καταστ. πράξεις για τα μη - μουσουλμανικά ιδρύματα. Δηλαδή, τα μόνα περιουσιακά στοιχεία, είτε το Δικαστήριο, τα οποία δικαιούνται να κατέχουν τα μειονοτικά ιδρύματα είναι εκείνα, τα οποία περιλαμβάνονται στο Δηλωτικό Έγγραφο του 1936. Με την απόφαση αυτή, η Ολομέλεια του Ανώτατου Δικαστηρίου, έκανε διάκριση σε πολίτες, που υποτίθεται, ότι ήταν ίσοι απέναντι στο νόμο και επέτρεπε μη - μουσουλμανικά ιδρύματα από το να επανακτήσουν την ακίνητη περιουσία, η οποία τους είχε καταληφθεί. Επίσης, επέτρεπε τα μη - μουσουλμανικά ιδρύματα, από την αγορά περιουσίας ή απόκτησης περιουσίας, διαμέσου δωρεών, διαθηκών ή ανταμοιβής.

Την επιστροφή των κατασχεθέντων περιουσιακών στοιχείων σημειώνει και ο Επίτροπος του ΣτΕ, Th.Hammamberg, στην πρόσφατη, του 2009, έκθεσή του για την Τουρκία¹⁶, αλλά και το ίδιο το Αμερικανικό Κογκρέσο με την Απόφασή του, (Ιούνιος 2011) για τη διατήρηση της χριστιανικής κληρονομιάς και την επιστροφή των κατεσχεμένων εκκλησιαστικών περιουσιών¹⁷ καθώς και η Ευρ.Επιτροπή στην Έκθεση του 2008 για την Τουρκία, που επισημαίνει ότι «η εφαρμογή του νόμου είναι καίριας σημασίας»¹⁸. Την οδό προς αυτή την κατεύθυνση της επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση, έδειξε και το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Οικουμενικό Πατριαρχείο κ. Τουρκίας*. Σ' αυτή την περίπτωση, η Τουρκία επέστρεψε τον ίδιο τον τίτλο ιδιοκτησίας του ακινήτου, Ορφανοτροφείου της Πριγκήπου στο νόμιμο κάτοχό του, δηλαδή το Οικουμενικό Πατριαρχείο¹⁹.

Restitutio in integrum, θα πρέπει να γίνει και με το άνοιγμα της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, με το αδικαιολόγητο κλείσιμο της οποίας, το 1971, το Πατριαρχείο αποστερήθηκε της δυνατότητας να εκπαιδεύει τον κλήρο με αποτέλεσμα, μαζί με την προϋπόθεση οι κληρικοί να κατέχουν τουρκική ιθαγένεια, να υφίσταται μακροπρόθεσμα απειλή επιβίωσης του θεσμού

¹⁶ «Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, following his visit to Turkey on 28 June – 3 July 2009 (Issue reviewed: Human rights of minorities)», CommDH(2009)30, Strasbourg, 1 October 2009, παρ. 179, 181, 182 (<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1511197&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>).

¹⁷ H.Resolution, “Urging the Republic of Turkey to safeguard its Christian heritage and to return confiscated church properties”, 112th Congress, 1st Session, June 2 2011, (http://www.anca.org/return/pdfs/resolution_text.pdf).

¹⁸ ...“*Overall, adoption of the Law on foundations has been a welcome step forward. However, implementation of the Law will be crucial* (η υπογράμμιση δική μας)”.(βλ. “Turkey 2008 Progress Report”, European Commission, SEC(2008)2699, EU, Brussels, 5.11.2008, σελ. 23-24”), (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf).

¹⁹ Βλ. Υπόθεση «Οικουμενικό Πατριαρχείο κ. Τουρκίας» [“Affaire Fener Rum Patrikliği (Patriarcat Oecuménique) c. Turquie”], (No. 14340/05), ΕΔΔΑ, Απόφαση της 8.07.2008, (Satisfaction équitable - Définitif 15/9/2010). Με αυτή την τελική απόφαση της 15/9/2010 αποφασίζει το Δικαστήριο την επιστροφή του τίτλου ιδιοκτησίας στο Πατριαρχείο με καταβολή 6.000 ευρώ για ηθική βλάβη συν 20.000 ευρώ για έξοδα. Ο τίτλος ιδιοκτησίας επεστράφη στις 29/11/2010. Για πρώτη φορά το ΕΔΔΑ διατάσσει την Τουρκία σε επιστροφή αυτούσιου του επίδικου ακινήτου και όχι χρηματική αποζημίωση αντ' αυτού.

αυτού. Για «redress» μιλάει και η Επιτροπή Εξάλειψης των φυλετικών διακρίσεων του ΟΗΕ (CERD) για το άνοιγμα της Θ.Σ. της Χάλκης στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της, του 2009²⁰ ενώ ο Ειδικός Εισηγητής της –τότε– Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, Abdelfattah Amor (2000) αναφέρει ότι το άνοιγμα της Θ.Σ. της Χάλκης είναι σπουδαίας σημασίας για το μέλλον του ίδιου του Πατριαρχείου και της ελληνορθόδοξης κοινότητας²¹.

Η απαγόρευση της λειτουργίας της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης με την επίκληση μιας εντελώς άσχετης απόφασης του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Τουρκίας αποτελεί μια παρατεταμένη παραβίαση βασικών θρησκευτικών ελευθεριών που πρέπει να αρθεί άμεσα με την επαναλειτουργία της Σχολής με το καθεστώς που ίσχυε μετά από το 1923 και ειδικότερα τον κανονισμό της Σχολής που είχε εγκρίνει το ίδιο το Τουρκικό Κράτος επίσημα.

Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει επίσης να επέλθει αποκατάσταση και όπως σημειώνει χαρακτηριστικά η Επιτροπή Βενετίας του ΣτΕ στη «Γνώμη της για το Νομικό Καθεστώς των Θρησκευτικών Μειονοτήτων στην Τουρκία και το δικ/μα του Ορθόδοξου Πατριαρχείου να χρησιμοποιεί το επίθετο «Οικουμενικό», του 2010 και για το δικαίωμα του Ορθόδοξου Πατριαρχείου

²⁰ “The Committee is concerned at the particularly serious situation of the Greek minority, including the training of religious personnel and unresolved questions of restitution of property (article 5 (d)). The Committee calls upon the State party to redress such discrimination and to urgently take the necessary measures to reopen the Greek Orthodox theological seminary in the island of Heybeliada, to return confiscated properties and, in this respect, to promptly execute all relevant judgements by the European Court of Human Rights.” [Βλ. “Concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD/UN) - TURKEY”, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 74th Session, (16.02-6.03.2009), CERD/C/TUR/CO/3, 24.03.2009, σελ. 5, παρ. 18], (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/412/83/PDF/G0941283.pdf?OpenElement>).

²¹ Βλ. “(c) Religious training institutions

With the closure by the authorities of private religious training institutions in 1971, the Patriarchate lost the use of its seminary on the Island of Halki. The Patriarchate has thereby been deprived of the means for training new clergy (from among whom the next Greek Orthodox patriarch in Turkey will have to be selected). The Patriarchate has therefore being compelled to train its religious personnel abroad, a solution that is far from ideal, because most of these people do not return to Turkey. According to the Patriarch, reopening the Halki seminary is essential for the future of the Patriarchate itself and for the Greek Orthodox community” [“Interim report on Elimination of all forms of religious intolerance and discrimination based on religion or belief, by Abdelfattah Amor, Special Rapporteur (visit to Turkey, 2000)”, Commission on Human Rights, A/55/280/Add.1, UN, 11.08.2000, σελ. 15, παρ. 72], ([http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/c2fe53d6c1416863c125697e00500a6b/\\$FILE/N0060496.pdf](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/c2fe53d6c1416863c125697e00500a6b/$FILE/N0060496.pdf)).

να χρησιμοποιεί το επίθετο «Οικουμενικό», λαμβάνοντας υπόψη ότι αυτό αποτελεί μέρος του τίτλου του Πατριαρχείου και υφίσταται έτσι από τον 6^ο αιώνα, δεν υπάρχει κανένας λόγος, πραγματικός ή νομικός που να οδηγεί τις αρχές στο να μην επιτρέπουν τη χρήση αυτού του ιστορικού και κοινώς αναγνωρισμένου τίτλου²². Στο ίδιο μήκος κύματος και ο Επίτροπος στην Έκθεσή του, του 2009 μιλάει για τιμητικό, ιστορικό τίτλο μεγάλης σημασίας στους ελληνορθόδοξους ανά τον κόσμο²³. Και η τελευταία έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τουρκία, όπως και οι προηγούμενες άλλωστε, σημειώνει μεταξύ άλλων κι αυτό το θέμα²⁴.

Εν συνεχεία, θα πρέπει το τουρκικό κράτος να προβεί σε **αποζημίωση**, πράγμα το οποίο έχει δηλώσει και ο ίδιος ο Εγκ.Μπαγίς. Αποζημίωση, εξαιτίας της βλάβης, καταρχάς, που επήλθε απ' τον εξαναγκασμό αποχώρησης απ' τη γενέτειρα γη, με την πρόκληση ψυχικών και σωματικών ζημιών, ιδιαίτερα σε άτομα προχωρημένης ηλικίας. Επίσης, από την απώλεια των περιουσιών τους στη γενέτειρα γη, βασικά από τον εξαναγκασμό αποχώρησης απ' αυτήν αλλά και από την εφαρμογή του Μυστικού Διατάγματος 6/3801 του 1964 για το «πάγωμα των περιουσιακών στοιχείων» για τα άτομα που είχαν το καθεστώς «*établi*». Έτσι, θα πρέπει να υπολογιστεί η απώλεια εσόδων για το διάστημα διάρκειας του μυστικού διατάγματος 1964-1987. Ενώ, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και το κόστος της επανεγκατάστασης και προσαρμογής σε άλλες χώρες κάτω από εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες κυρίως στις δεκαετίες 1960-70.

²² “Opinion on the Legal Status of Religious Communities in Turkey and the Right of the Orthodox Patriarchate of Istanbul to use the Adjective ‘Ecumenical’ ”, European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Adopted by the Venice Commission at its 82nd Plenary Session, CDL-AD(2010)005, Venice, 12-13 March 2010, σελ. 21, παρ. 80 – 83, ([http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD\(2010\)005-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD(2010)005-e.pdf)).

²³ “Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, following his visit to Turkey on 28 June – 3 July 2009 (Issue reviewed: Human rights of minorities)”, ό.π., σελ. 19.

²⁴ Βλ. “Turkey 2010 Progress Report”, European Commission, SEC(2010)1327, EU, Brussels, 9.11.2010, σελ. 23, (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf).

Αναφορικά με τις κατειλημμένες περιουσίες που έχουν κατασχεθεί, όπως αναφέρει και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣτΕ με την Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων & Ανθρ.Δικ/των (2009), αυτές θα «πρέπει να επιστρέψουν στους κατόχους τους...ή εκεί που η επιστροφή των περιουσιακών στοιχείων είναι αδύνατη, να παράσχει (η Τουρκία) *δίκαιη αποζημίωση*»²⁵. Αποζημίωση επιδίκασε το ΕΔΔΑ για παραβίαση άρθρου 1 Πρωτ.1 ΕΣΔΑ από την Τουρκία, για κατάσχεση απ' τη ΓΔΒ περιουσιακών στοιχείων ευαγών ιδρυμάτων της μειονότητας με την απαγόρευση απόκτησης περαιτέρω περιουσίας στο όνομά τους, αναφορικά με το ακίνητο της Μεγάλης του Γένους Σχολής, απόφαση του 2007²⁶ και με την ορθόδοξη εκκλησία της Τενέδου, Κοίμηση της Θεοτόκου, απόφαση του 2009²⁷. Επιπλέον, το ίδιο Δικαστήριο επιδίκασε αποζημίωση και σε ατομικές περιπτώσεις για παραβίαση των περιουσιακών τους δικαιωμάτων υπό το άρθρο 1 Πρωτ.1 ΕΣΔΑ από την Τουρκία, η οποία δε δέχεται Έλληνες υπήκοοι να κληρονομήσουν ακίνητη περιουσία στην Τουρκία (υπόθεση Αποστολίδη κ.άλλοι κ.Τουρκίας, 2007, Nacaryan και Deryan κ. Τουρκίας, 2008 και Αγνίδη κ.Τουρκίας, 2011)²⁸.

²⁵ Η Επιτροπή ωθεί τις τουρκικές αρχές “*resolve the question of the registration of places of worship and the question of the mazbut properties confiscated since 1974, which must be returned to their owners or to the entitled persons or, where the return of the assets is impossible, to provide for fair compensation*” [“Freedom of religion and other human rights for non-Muslim minorities in Turkey and for the Muslim minority in Thrace (Eastern Greece)”], (Draft Resolution), Adopted by the Committee on Legal Affairs and Human Rights on 24 March 2009, (Rapporteur Michel Hunault), παρ. 19.5], (<http://assembly.coe.int/ASP/APFeaturesManager/defaultArtSiteView.asp?ID=843>).

²⁶ «Μεγάλη του Γένους Σχολή κ. Τουρκίας» (“Affaire Fener Rum Erkek Lisesi Vakfi c. Turquie), (No. 34478/97), ΕΔΔΑ, Απόφαση της 9.01.2007 (Au principal et satisfaction équitable - Définitif 9/04/2007). Βλ. και Τετράδια Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικής Δράσης (ΕΚΕΚΔΑΑΔ), «Απόφαση Σταθμός του Δικαστηρίου του Στρασβούργου για τα ελληνικά βακούφια στην Τουρκία», τ. 1, Ευρωπαϊκό Κέντρο Έρευνας και Κατάρτισης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικής Δράσης (ΕΚΕΚΔΑΑΔ) (διευθ.έκδ. Καθηγητής Περράκης Στ.), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2007.

²⁷ «Υπόθεση Ορθόδοξης Εκκλησίας Κοίμησης Θεοτόκου Τενέδου κ. Τουρκίας» [“Affaire Bozcaada Kimisis Teodoku Rum Ortodoks Kilisesi Vakfi c. Turquie (No 2)”], (No. 37639/03, 37655/03, 26736/04 και 42670/04), ΕΔΔΑ, Απόφαση της 3.03.2009 (Au principal et satisfaction équitable - Définitif 3/06/2009).

²⁸ Βλ. «Υπόθεση Αποστολίδη και άλλοι κ. Τουρκίας» (“Affaire Apostolidi et autres c. Turquie”), (No. 45628/99), ΕΔΔΑ, Απόφαση της 27.03.2007 (Satisfaction équitable – Définitif 24.09.2008),

Ενώ, το θέμα που δεν επιλύει ο νόμος του 2008 για τα βακούφια και αναφέρεται στις εκθέσεις των διεθνών κι ευρωπαϊκών οργάνων ως θέμα προς θεραπεία φαίνεται, ότι επιλύεται με το νέο πρόσφατο κανονισμό του 2011, δηλαδή, προβλέπεται αποζημίωση σε περίπτωση περιουσιών ιδρυμάτων που απαλλοτριώθηκαν και πουλήθηκαν σε τρίτους από το κράτος.

Αποζημίωση πρέπει να υπάρξει και για τις απαλλοτριώσεις στις νήσους Ίμβρο, Τένεδο, που έγιναν όλα αυτά τα χρόνια πράγμα το οποίο επισημαίνει και ο Επίτροπος του ΣτΕ ως «παροχή αποκατάστασης σύμφωνα», όπως αναφέρει χαρακτηριστικά «με τις γενικές αρχές του δ.δικαίου»²⁹, ενώ στο ίδιο μήκος κύματος είναι και οι προτάσεις (recommendations) που περιλαμβάνονται στην Απόφαση 1625 (2008) της Κοινοβ.Συνέλευσης του ΣτΕ. Αποζημίωση σε περίπτωση, που δεν μπορεί να υπάρξει επαναφορά στην προτέρα κατάσταση με επιστροφή περιουσιών³⁰.

Επόμενη μορφή αποκατάστασης που πρέπει να επέλθει είναι η **ικανοποίηση**. Όπως είδαμε ανωτέρω, πρώτη βασική προϋπόθεση για ικανοποίηση, βάσει των αρχών των ΗΕ για αποκατάσταση, συνιστούν τα *αποτελεσματικά μέτρα που στοχεύουν στη διακοπή (για πάντα) των συνεχιζόμενων παραβιάσεων*. Σαν πρώτη πράξη η εγκύκλιος του Πρωθυπουργού κ.Ρ.Τ.Ερντογάν της 13/5/2010 είναι στην κατεύθυνση αυτή, αλλ' όμως απαιτούνται πρόσθετα μέτρα για τον τερματισμό των διακρίσεων που ακόμα υφίστανται: Τέτοια είναι:

«Υποθέσεις Nacaryan και Deryan κ. Τουρκίας» (“Affaires Nacaryan et Deryan c. Turquie”), (Nos. 19558/02 et 27904/02), ΕΔΔΑ, Απόφαση της 8.01.2008 (Satisfaction équitable – Définitif 24.05.2009) και «Υπόθεση Αγνίδη κ. Τουρκίας» (“Affaire Ağnidis c. Turquie), (No. 21668/02), Απόφαση της 23.02.2010 (Au principal – Définitif 23.05.2010, Satisfaction équitable – 24.05.2011).

²⁹ “Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, following his visit to Turkey on 28 June – 3 July 2009 (Issue reviewed: Human rights of minorities)”, ό.π., σελ. 22 - 23.

³⁰ Resolution 1625 (2008), “Gökçeada (Imbros) and Bozcaada (Tenedos): preserving the bicultural character of the two Turkish islands as a model for co-operation between Turkey and Greece in the interest of the people concerned”, όπ. π., παρ. 9.2.

α) επίλυση των ζητημάτων παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούν σε:

- 1^{ον}: αυστηρή απαγόρευση μεθόδων έκδοσης Μυστικών Διαταγμάτων με τα οποία στο παρελθόν εφαρμόστηκαν αντιμειονοτικά μέτρα,
- 2^{ον}: απαγόρευση διορισμού σε δημόσιες θέσεις μελών της μειονότητας. Όπως επισημαίνει και η ECRI στην τελευταία έκθεσή της, 2011, «ιδιαιτέρως δυσκολίες στην επικοινωνία συναντώνται σε περιοχές, όπου μειονοτικές ομάδες συνιστούν την πλειοψηφία του τοπικού πληθυσμού, αλλά υπο-εκπροσωπούνται σημαντικά, μεταξύ των δημόσιων υπαλλήλων»³¹.
- 3^{ον}: επίλυση περιοριστικών μέτρων κατά των σχολείων της μειονότητας.

Συγκεκριμένα, παιδιά Ελληνικών οικογενειών ή ακόμα οποιασδήποτε υπηκοότητας που διαμένουν στην Πόλη και που δε διαθέτουν *τούρκικη ιθαγένεια*, δεν μπορούν να εγγραφούν σε ελληνικά μειονοτικά σχολεία, με αποτέλεσμα τον ολοένα και μειούμενο αριθμό μαθητών. Επίσης, υπάρχει υποχρέωση ο υποδιευθυντής του σχολείου που διαθέτει στην πράξη περισσότερες εξουσίες από του διευθυντή που ανήκει στην μειονότητα, να είναι Τούρκος υπήκοος. Παλιότερα υπήρχε και η υποχρέωση να είναι και «τουρκικής καταγωγής», στην πράξη όμως τίποτα δεν άλλαξε, όπως αναφέρεται και στην έκθεση της ECRI³². Η παροχή διδακτικών βιβλίων στα ελληνικά για τους μαθητές των μειονοτικών σχολείων διέπεται από την ελληνοτουρκική συμφωνία συνεργασίας στον τομέα παιδείας και πολιτισμού, που για τα σημερινά δεδομένα είναι αναχρονιστική και οδηγεί σε πολλές καθυστερήσεις.

³¹ “ECRI (European Commission against Racism and Intolerance) Report on Turkey” (fourth monitoring cycle), Council of Europe, Adopted on 10.12.2010, Published on 8.02.2011, CRI(2011)5, σελ.29, παρ. 79 – 81, (<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/turkey/TUR-CBC-IV-2011-005-ENG.pdf>).

³² Στο ίδιο, βλ. σελ. 26, παρ. 65 – 66.

- 4^{ον}:επιστροφή στην πράξη, όπως είδαμε και ανωτέρω στη μορφή της επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση, των κατασχεθέντων περιουσιακών στοιχείων των ευαγών ιδρυμάτων της μειονότητας (περίπτωση Οικουμενικού Πατριαρχείου-Ορφανοτρ.Πριγκήπου) αλλά και μέσω της αποζημίωσης για τις περιουσίες που πωλήθηκαν/παραχωρήθηκαν σε τρίτους βάσει και του νέου κανονισμού.

Όμως, το ουσιαστικό πρόβλημα που πρέπει να τονισθεί ως χρήζον λήψης περαιτέρω μέτρων, καθώς φαίνεται ότι υπάρχουν κενά στο νέο νόμο για τα ιδρύματα, όπως σημειώνει και η ECRI, είναι, ότι οι θρησκευτικές κοινότητες (όπως το Οικουμενικό Πατριαρχείο) δεν έχουν νομική προσωπικότητα στον τουρκικό νόμο και επομένως δεν μπορούν οι ίδιες να αποκτήσουν περιουσία, παρά μόνον μέσω της εγκαθίδρυσης ενός ιδρύματος³³. Τα ιδρύματα, όμως, πρέπει στο εξής, να εγκαθιδρύονται σύμφωνα με το άρθρο 101(4) του Τουρκικού Αστικού Κώδικα, το οποίο απαγορεύει την εγκαθίδρυση ιδρυμάτων, ο σκοπός των οποίων είναι η υποστήριξη ατόμων συγκεκριμένης καταγωγής ή μελών μιας κοινότητας. Αυτή η διάταξη είναι ευρέως, λοιπόν, αντιληπτή, ως περιορίζουσα την ίδρυση νέων θρησκευτικών ιδρυμάτων. Η Επιτροπή της Βενετίας στη «Γνώμη της για το Νομικό Καθεστώς των Θρησκευτικών Μειονοτήτων στην Τουρκία και το δικ/μα του Ορθόδοξου Πατριαρχείου να χρησιμοποιεί το επίθετο “Οικουμενικό”» αναφέρει ότι αυτό το πρόβλημα «πρέπει να θεραπευθεί – αποκατασταθεί» (should be remedied)³⁴ ενώ συμπληρώνει, ότι παρόλο που η περιουσία ανήκει στο ίδρυμα και όχι στην ίδια τη θρησκευτική κοινότητα, στην πράξη από αρχαιοτάτων χρόνων, είναι ξεκάθαρο, ότι η περιουσία ανήκει στην κοινότητα. Το πρόβλημα ανακύπτει, στην περίπτωση που το ίδρυμα παύει να υφίσταται νομικά, δηλαδή σε περίπτωση που τα μέλη πεθαίνουν και οι

³³ Στο ίδιο, βλ. σελ. 31, παρ. 86.

³⁴ “Opinion on the Legal Status of Religious Communities in Turkey and the Right of the Orthodox Patriarchate of Istanbul to use the Adjective ‘Ecumenical’”, όπ. π., σελ. 20, παρ. 78.

προϋποθέσεις ύπαρξης του ιδρύματος δεν πληρούνται πλέον. Η Επιτροπή Βενετίας συστήνει στις τουρκικές αρχές να παράσχουν εκείνο το νομικό πλαίσιο που θα δώσει τη δυνατότητα στις κοινότητες να διατηρούν οι ίδιες περιουσιακά στοιχεία και πρόσβαση στα δικαστήρια (με άλλα λόγια να έχουν νομική προσωπικότητα)³⁵. Το πολύ ουσιώδες ζήτημα της νομικής προσωπικότητας θίγουν και οι εκθέσεις προόδου της Ευρ. Επιτροπής για την Τουρκία και τα Ψηφίσματα του Ευρ.Κοινοβ. (βλ. τελευταίο Ψήφισμα από 9.3.2011 σχετικά με Έκθεση προόδου 2010 Τουρκίας από Ευρ.Επιτροπή)³⁶ καθώς και οι εκθέσεις των τελευταίων χρόνων, της Κυβερνητικής Επιτροπής των Η.Π.Α. για τις Θρησκευτικές Ελευθερίες³⁷.

Επίσης, ένα έτερο πρόβλημα είναι ότι ο Νόμος 5737 του 2008, το οποίο δε θεραπεύει ούτε ο νέος πρόσφατος κανονισμός είναι, ότι δε βάζει ένα τέλος στην πρακτική των «κατειλημμένων βακουφίων», όπως είπαμε και ανωτέρω, αλλά αντιθέτως νομιμοποιεί αυτή την παράνομη πρακτική προβλέποντας για πρώτη φορά μια νομική βάση με το άρθρο 7(2) το οποίο προβλέπει, ότι «*Τα ιδρύματα τα οποία έχουν περιληφθεί μεταξύ των κατειλημμένων, πριν τη θέση σε ισχύ του νόμου και τα ιδρύματα τα οποία δύνανται να συμπεριληφθούν μεταξύ των κατειλημμένων ιδρυμάτων*

³⁵ Στο ίδιο, σελ. 18 - 19, παρ. 69 – 71.

³⁶ Βλ. λ.χ. “..is disappointed, however, that only limited progress has been made on the legal framework for the functioning of these communities, notably as regards their ability to obtain legal personality..”, “European parliament resolution of 9 March 2011 on Turkey’s 2010 progress report”, European Parliament, παρ. 24 – 25, (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0090+0+DOC+XML+V0//EN>).

³⁷ Βλ. επί παραδείγματι, την τελευταία Έκθεση του 2010: “*The government interpreted the 1923 Lausanne Treaty as granting special legal minority status exclusively to three recognized groups-- Armenian Orthodox Christians, Jews, and Greek Orthodox Christians-- although the treaty text referred broadly to "non-Muslim minorities" without listing specific groups. Since this recognition does not extend to the religious leadership organs, the administrations of these religious communities do not have legal personality. The Armenian Orthodox and Ecumenical Greek Orthodox Patriarchates continued to seek legal recognition of their status as patriarchates rather than a conglomeration of different community foundations. Without legal personality they do not have the right to own and transfer property...*(η υπογράμμιση δική μας)”, “International Religious Freedom Report 2010 - TURKEY”, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 17 November 2010, (<http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2010/148991.htm>).

σύμφωνα με αυτό το νόμο δε θα μπορούν πλέον να εκλέγουν και να διορίζουν διαχειριστές».

- 5^{ον} επίλυση του θέματος άδικης κατάσχεσης ιδιωτικών περιουσιών και περιορισμού σχετικών δικαιωμάτων.

Όπως είδαμε και ανωτέρω υπάρχουν και ιδιωτικές περιουσίες ατόμων οι οποίες έχουν κατασχεθεί απ' το τουρκικό κράτος, ιδίως σε περιπτώσεις κληρονομίας. Η ECRI σημειώνει, εδώ, ότι η αποζημίωση ναι μεν έχει επιδικαστεί απ' το ΕΔΔΑ στους δικαιούχους, για παραβίαση του δικαιώματος ιδιοκτησίας, όμως, δεν είναι ακόμα ξεκάθαρο, τι γενικά μέτρα έχουν ληφθεί απ' την Τουρκία για την πρόληψη τέτοιων παραβιάσεων στο μέλλον³⁸.

(β) Επιβεβαίωση του τρόπου που σχεδιάστηκαν και εφαρμόστηκαν τα αντιμειονοτικά μέτρα, της γενικότερης ζημιάς που προκάλεσαν στην χώρα και σε όλους τους πολίτες και ειδικότερα στις Ρωμείκες Κοινότητες, τους λόγους που το κράτος νόμου και δικαίου δεν μπόρεσε να σταματήσει τις διακρίσεις αλλά αντίθετα εφάρμοσε τα μέτρα αυτά.

(γ) Θα πρέπει να προβληθούν και να τιμηθούν από το Κράτος οι κρατικοί λειτουργοί και απλοί πολίτες που υποστήριξαν κάτω από δύσκολες περιστάσεις τα δικαιώματα του ανθρώπου των μελών της Ελληνικής Μειονότητας.

(δ) Τα επίσημα κρατικά όργανα της Πολιτείας να ζητήσουν δημόσια συγγνώμη με την αποδοχή ευθυνών για τα άδικα μέτρα κατά της Ρωμείκης Κοινότητας.

³⁸ “ECRI (European Commission against Racism and Intolerance) Report on Turkey” (fourth monitoring cycle), όπ. π., σελ. 34, παρ. 94.

(ε) Απάλειψη αντιμειονοτικών αναφορών στα βιβλία διδασκαλίας στα σχολεία, που δυστυχώς ακόμα υφίστανται, παρουσίαση με αντικειμενικό τρόπο της συμβολής των Ρωμείκων Κοινοτήτων στην ανάπτυξη της χώρας σε διάφορους τομείς.

Τέλος, οι εγγυήσεις από τα θεσμοθετημένα όργανα της Πολιτείας για τη μη επανάληψη των ανωτέρω αδικιών στο μέλλον συνίστανται στα εξής:

(α) Απρόσκοπτη λειτουργία του κράτους δικαίου με συνταγματικές εγγυήσεις.

(β) Εξασφάλιση ότι όλες οι αρχές θα ενεργούν με βάση τα διεθνή πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων με αμεροληψία και δικαιοσύνη.

Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει η Τουρκία να υπογράψει και επικυρώσει διεθνείς συνθήκες που περιλαμβάνουν προοδευτικές διατάξεις για δικ/τα μειονοτήτων, όπως τη Σύμβαση Πλαίσιο για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων του ΣτΕ, τη Σύμβαση της UNESCO κατά της Διάκρισης στην Εκπαίδευση, τον Ευρωπ.Χάρτη για τις Περιφερειακές και Μειονοτικές Γλώσσες, να επικυρώσει το Πρωτόκολλο 12 της ΕΣΔΑ, που αναφέρεται στη γενική απαγόρευση διακρίσεων, να κάνει τη δήλωση του άρθρου 14 του Διεθνούς Συμφώνου Εξάλειψης κάθε μορφής φυλετικής διάκρισης του ΟΗΕ για να μπορεί η αντίστοιχη Επιτροπή του ΟΗΕ (CERD) να δέχεται ατομικές προσφυγές. Επίσης, θα πρέπει να αναθεωρήσει τις επιφυλάξεις που έχει κάνει αναφορικά με το Άρθρο 27, του ΔΣΑΠΔ που αφορά στην προστασία των μειονοτήτων και με το Άρθρο 13 του ΔΣΟΚΠΔ σχετικά με την ελευθερία επιλογής θρησκευτικής και ηθικής εκπαίδευσης, αναλόγως πεποιθήσεων, που θα παρέχουν στα παιδιά τους.

(γ) Ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης.

(δ) Προστασία των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

(ε) Ενίσχυση της θεματολογίας στα θέματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης με βάση τα πρότυπα αρμόδιων διεθνών οργανισμών.

(στ) Προώθηση του ελέγχου της εφαρμογής των νόμων, χωρίς διακρίσεις με βάση τα διεθνή πρότυπα, από τους δημόσιους λειτουργούς, δυνάμεις ασφάλειας, δικαιοσύνη, μέσα μαζικής ενημέρωσης και λοιπούς κρατικούς λειτουργούς.

(ζ) Επιπλέον, θα ήταν χρήσιμη και αναγκαία, όπως επισημαίνει και η έκθεση της ECRI, η δημιουργία ενός Ombudsman ή ισοδύναμου θεσμού (συνηγόρου του πολίτη) ειδικευμένος στο να αντιμετωπίζει καταστάσεις φυλετικών και μειονοτικών διακρίσεων και παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τελικά, η αποκατάσταση και η θεραπεία των αδικιών του παρελθόντος αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για την εξέλιξη μιας κοινωνίας που έχει ιστορικά τραύματα, όπως συμβαίνει με την ελληνική μειονότητα στην Κων/πολη. Όσο οι πληγές του παρελθόντος παραμένουν ανοιχτές, «ο ασθενής» (η μειονότητα εν προκειμένω) δε θεραπεύεται. Το διεθνές δίκαιο προσφέρει το πλαίσιο, θεσμικό, συμβατικό, διακηρυκτικό, νομολογιακό το οποίο μπορεί να βοηθήσει, να οδηγήσει στη θεραπεία και την αποκατάσταση. Σημαντικό βήμα, η εγκύκλιος του ίδιου του Πρωθ. κ. Ερντογάν της 13^{ης} Μαΐου 2010, αλλά και ο νέος κανονισμός για τα βακούφια, του Αυγούστου 2011. Μένει, λοιπόν, να αποδειχτεί στην πράξη, η πραγματική βούληση, εκ μέρους των τουρκικών αρχών προς αυτή την κατεύθυνση.

Η Ανάδυση της Ιστορικής Μνήμης στην Τουρκία και ο Ρόλος Δράσης της Διπλωματίας των Πολιτών

Τζενγκίζ Ακτάρ

Καθηγητής Κοινωνικής Ιστορίας και Διευθυντής του Ευρωπαϊκού Κέντρου
Παν. Μπαχτζεσεχίρ - πρώην συνεργάτης του Ο.Η.Ε,

Καλημέρα σας

Σας ευχαριστώ πολύ που με προσκαλέσατε εδώ. Για μένα είναι μία απόλαυση κάθε φορά που επισκέπτομαι την Ελλάδα.

Όταν καθορίζαμε το θέμα της ομιλίας μου με τον κ. Νίκο Ουζούνογλου, του είπα «εγώ ασχολούμαι με την αρχαιολογία της μνήμης, γι' αυτό θα αναφερθώ στην επαναφορά της μνήμης στην Τουρκία» και αποδέχτηκε την πρόταση μου. Σήμερα θα εξετάσουμε αυτό το θέμα.

Η Τουρκία απ' έξω μπορεί να φαίνεται σαν μία χώρα που δεν αλλάζει, όμως να είστε σίγουροι ότι αλλάζει κατά πολύ. Αυτό που θα έλεγα στο τέλος να το πω στην αρχή. Στην Τουρκία κατέρρευσε το πρότυπο του έθνους, για την καθιέρωση του οποίου καταβάλλονται προσπάθειες εδώ και ένα αιώνα περίπου.

Ποιο είναι αυτό το πρότυπο του έθνους;

Κατ' αρχήν αυτό το πρότυπο έθνους, αποκλείει τους μη μουσουλμάνους, όπως είναι οι Αρμένιοι, οι Ρωμιοί του Πόντου, οι Ασσύριοι, οι Εβραίοι και μάλιστα τους εξαφανίζει. Τους υπόλοιπους, δηλαδή τους Μουσουλμάνους τους αφομοιώνει υπό τον τουρκισμό.

Βέβαια ένα τμήμα αυτών των μουσουλμάνων είναι Τούρκοι, όμως κι ένα σεβαστό μέρος δεν είναι Τούρκοι και αφομοιώθηκαν εθελοντικά. Πρόκειται κυρίως για μουσουλμάνους πρόσφυγες από τα Βαλκάνια, από τον Καύκασο

και τους Άραβες της Ανατολής. Υπάρχουν και αυτοί που αφομοιώθηκαν βιαίως και πρόκειται για τους Κούρδους. Στο πλαίσιο αυτό, επειδή η βασική συγκολλητική ουσία του οικοδομήματος ήταν το Σουνιτικό Ισλάμ, σε αυτούς που αφομοιώθηκαν βιαίως θα πρέπει να προσμετρήσουμε και την ομάδα των Αλεβιτών.

Υπάρχει ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που πρέπει να γνωρίζουμε. Αυτός ο ορισμός του έθνους που θεμελιώνεται στον μουσουλμανισμό, ταυτόχρονα παρ' ό,τι το Ισλάμ αποτελεί την συγκολλητική ουσία του έθνους, το αποβάλλει από τον δημόσιο χώρο. Αυτό το γεγονός περιγράφει την σχιζοφρένεια της Τουρκίας. Εάν θα κάναμε μία σύγκριση, αυτή είναι η βασική διαφορά μεταξύ Ελληνικού και Τουρκικού εθνικισμού. Για παράδειγμα στην Ελλάδα στον δημόσιο χώρο πάντα υπήρχε η θρησκεία, όμως στην Τουρκία δεν υπάρχει.

Αυτό το πρότυπο που περιέγραψα σε γενικές γραμμές, δηλαδή αυτός ο ορισμός του έθνους σύμφωνα με τον Ιττιχατισμό (σ.μ. Κομιτάτο Ένωση και Πρόοδος) και τον Κεμαλισμό, άρχισε να ραγίζει με την διατύπωση αντιρρήσεων από τους Μουσουλμάνους και τους Κούρδους και την εμφάνιση τους στο προσκήνιο της ιστορίας. Κατ' εμένα η έναρξη αυτής της περιόδου ήταν το 1983. Δηλαδή με την ανάληψη της διακυβέρνησης από τον Τουργκούτ Οζάλ ξεκίνησε η αλλαγή της Τουρκίας και αυτή η διεργασία διανύοντας μία τριαντάχρονη περίοδο συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η τελευταία Κουρδική εξέγερση, του ΡΚΚ, ξεκίνησε το 1984. Αλλά και οι γεννήτορες του σημερινού κυβερνητικού κόμματος Α.Κ. (σ.μ. Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης) οι επιχειρηματίες της Ανατολής, άρχισαν να δυναμώνουν σιγά σιγά, από την περίοδο του Οζάλ.

Στις αλλαγές που σημειώνονται από το 2002, δηλαδή εδώ και μία δεκαετία, ο ρόλος του κόμματος Α.Κ. που εκπροσωπεί τους μουσουλμάνους οι οποίοι έμειναν έξω από την Ιττιχατική - Κεμαλιστική περιγραφή του έθνους, δηλαδή της ισχυρής βούλησης που ίδρυσε το κράτος, ήταν εξαιρετικής

σημασίας. Ο λόγος που οι μουσουλμάνοι ακολούθησαν αυτή την πορεία είναι ακριβώς αυτός που προαναφέραμε. Δηλαδή ότι πρόκειται για πληθυσμούς που, αν όχι όπως οι μη μουσουλμάνοι, αλλά και αυτοί έμειναν έξω από την περιγραφή του έθνους. Αυτή είναι η σχιζοφρένεια στην οποία αναφέρθηκα.

Η μερίδα αυτή συμπεριφέρεται θαρραλέα επειδή δεν συμμετείχε στην ιδρυτική βούληση του κράτους. Για παράδειγμα, δεν δυσκολεύονται να πάρουν αποφάσεις στο θέμα των μειονοτικών βακουφίων. Αντιμετωπίζουν κάποια άλλα προβλήματα γι' αυτό και οι κινήσεις τους δεν είναι επαρκείς, όμως δεν δυσκολεύονται να πάρουν αποφάσεις. Ενώ το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα τηρεί στάση άκρας σιγής.

Εν κατακλείδι οι Μουσουλμάνοι στην Τουρκία, που υπέφεραν πολύ από την Ιττιχατική – Κεμαλιστική ιδεολογία, όσο περισσότερο αντιληφθούν ότι και οι μη μουσουλμάνοι, οι Κούρδοι και όλοι οι απόβλητοι της χώρας έχουν υποφέρει τουλάχιστον όσο και οι ίδιοι, τόσο περισσότερο θα εκδημοκρατιστεί η Τουρκία.

Στο σημείο αυτό που έχει εμφανιστεί μία νέα δυναμική, θα πρέπει να διαχωρίσουμε το κράτος από την κοινωνία. Το κράτος πάντα είναι πιο αργό, με αδύναμα αντανακλαστικά, λίγο αρτηριοσκληρωτικό. Ενώ η κοινωνία είναι πιο ευέλικτη, πιο ενημερωμένη και πιο ενεργή.

Στην Τουρκία η μνήμη της κοινωνίας και κατά συνέπεια του κράτους πλέον επανέρχεται. Θα σας δώσω μερικά παραδείγματα.

Η ακαδημαϊκή και επιστημονική μνήμη: Πολλοί από εσάς θα γνωρίζετε τις εργασίες που γίνονται στην Τουρκία, σχετικά με τους Έλληνες της Ανατολής ή της Κωνσταντινούπολης. Όμως άλλες τόσες εργασίες δημοσιεύονται για τους Αρμενίους και τους Ασσύριους. Διαρκώς γίνονται επιστημονικές συναντήσεις για τους Ανατολίτες, μάλιστα δεν περιορίζονται σε αυτές και πολλά πανεπιστήμια προχωρούν στην ίδρυση εδρών. Αυτή η εξέλιξη δεν

αφορά μόνο την γλώσσα, αλλά μαζί με την γλώσσα την ιστορία και τον πολιτισμό.

Η ατομική και συλλογική μνήμη: Πολλοί κάτοικοι της Τουρκίας, άρχισαν ν' ανακαλύπτουν ότι στο γενεαλογικό τους δέντρο υπήρχαν μη μουσουλμάνοι. Εμφανίζονται κάποιοι που λένε η γιαγιά μου ήταν Αρμένισσα, η πρόγιαγια μου ήταν Ρωμιά, Ασύρια κι έτσι επανέρχεται η μνήμη. Σχετικά με αυτά τα θέματα γίνονται μία σειρά από ντοκυμαντέρ, γυρίζονται ταινίες.

Μία τρίτη είναι η δημόσια μνήμη: Η Τουρκία πλέον ανακαλύπτει τις μη μουσουλμανικές μειονότητες. Και οι μειονότητες που έχουν απομείνει σε ελάχιστους αριθμούς στην Τουρκία, πλέον αρχίζουν να εκφράζονται χωρίς να φοβούνται.

Αν και υπάρχουν πολλά, θα δώσω μόνο μερικά παραδείγματα. Θα γνωρίζετε την δίγλωσση τουρκο-αρμενική εφημερίδα Αγκός του μακαρίτη Χράντ Ντινκ, η οποία εκδίδεται από το 1996 μέχρι σήμερα. Η λειτουργία της εφημερίδας στην προβολή των μειονοτήτων στους Τούρκους είναι πολύ σημαντική. Ο Χραντ προέτρεπε πάντα τον Βασιλειάδη να εκδίδει δίγλωσση την «Απογευματινή». Λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίζει ο Μιχάλης Βασιλειάδης με είπε ότι πλέον σκέπτεται μία φορά την εβδομάδα να εκδίδει δίγλωσση την «Απογευματινή».

Μετά την εκστρατεία συλλογής υπογραφών για να ζητηθεί συγνώμη από τους Αρμένιους, για πρώτη φορά πέρσι την 24^η Απριλίου, στους δρόμους έγινε μία εκδήλωση μνήμης για τα θύματα της μεγάλης καταστροφής, δηλαδή της γενοκτονίας των Αρμενίων. Φέτος επαναλήφθηκε η εκδήλωση.

Μετά την έκθεση που οργανώσαμε το 2005 για τα Σεπτεμβριανά, οι Κορχάν Γκιουμούς, Αϊχάν Ακτάρ, Ντιλέκ Γκιουβέν, Τζενγκίζ Τσαντάρ, Αλή Μπαϊράμογλου κι εγώ, τα τελευταία πέντε χρόνια, το θέμα συζητείται όλο και πιο πολύ στον δημόσιο χώρο. Φέτος σε δύο τηλεοπτικά κανάλια έγινε πολύωρη συζήτηση για τα Σεπτεμβριανά. Το ένα ήταν το Haber Türk. Εκεί μία Ρωμιά κυρία εξιστόρησε εκτενώς τα γεγονότα όπως τα έζησε.

Επίσης στην ενότητα αυτή θα πρέπει να προσθέσουμε τις συγκεντρώσεις μεταξύ των ανθρώπων, Ρωμιών, Αρμενίων, Ασσυρίων, Τούρκων με διάφορες ευκαιρίες. Ακόμη να σημειώσουμε την χρήση του όρου «γενοκτονία». Βέβαια με το άρθρο 305 στον τουρκικό Ποινικό Κώδικα παραμένει η απαγόρευση, όμως όλοι ανοιχτά χρησιμοποιούν τον όρο γενοκτονία.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει ν' αναφέρουμε είναι ότι αυξάνονται διαρκώς οι ερευνητικές εργασίες για τους ευσυνήδειτους Τούρκους, μουσουλμάνους που προστάτευσαν Ρωμιούς, Αρμένιους κατά τις σφαγές και τους διωγμούς. Επίσης γίνονται εργασίες για την αλλαγή των τοπωνυμίων και των ονομάτων χωριών και κωμοπόλεων. Μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις οι σημερινοί κάτοικοι αυτών των χωριών ζητούν την αποκατάσταση του παλαιού ονόματος.

Μία άλλη περίπτωση αφορά τους Αρμένιους δημοσιογράφους που δολοφονήθηκαν το 1915. Για πρώτη φορά ο Σύλλογος Δημοσιογράφων τους συμπεριέλαβε στον κατάλογο των δολοφονημένων δημοσιογράφων της Τουρκίας.

Θα έχετε επισκεφτεί την έκθεση των Ρωμιών Αρχιτεκτόνων, που ήρθε και στην Αθήνα. Αυτή η έκθεση δεν ήρθε μόνο εδώ, επισκέπτεται διάφορες πόλεις και στην Ανατολή. Επίσης μία παρόμοια έκθεση υπάρχει και για τους Αρμένιους αρχιτέκτονες. Κι αυτή επισκέπτεται την Ανατολή. Αυτές οι εκθέσεις είναι ένα παράδειγμα για την αποκατάσταση της πολιτιστικής μνήμης.

Όπως είπα επανέρχεται η δημόσια μνήμη. Στην Πόλη, στην περιοχή Εσενλέρ στο λύκειο Κοινωνικών Επιστημών, οι μαθητές αποφάσισαν την αδελφοποίηση με ένα Αρμενικό σχολείο με σκοπό να γνωρίσουν τον Αρμενισμό.

Τελευταία, θα αναφερθώ στην θρησκευτική μνήμη: Πρώτ' απ' όλα να αναφέρουμε ότι σε όλη την έκταση της Ανατολής, επισκευάζονται εκκλησίες

και μοναστήρια. Η Εβραϊκή συναγωγή της Αδριανούπολης, που είναι από τις μεγαλύτερες της Ευρώπης, επίσης επισκευάζεται.

Είναι πολύ σημαντικό ότι σε αυτές τις εκκλησίες τελούνται θρησκευτικές λειτουργίες. Δηλαδή δεν υπάρχει ένας περιορισμός μόνο στην ανακαίνιση των εκκλησιών αλλά με την τέλεση λειτουργιών η (διαφορετική) θρησκεία γίνεται ορατή στην Ανατολή και αυτό δεν ήταν εύκολο να πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα. Όλοι σας γνωρίζετε την λειτουργία που τελέστηκε για δεύτερη χρονιά φέτος στην Παναγία Σουμελά. Πλέον αντιμετωπίζεται ως κάτι φυσιολογικό, έτσι ενώ πέρσι ήταν πρώτη είδηση σε όλα τα μέσα ενημέρωσης, φέτος υπήρχαν απλές αναφορές για την πραγματοποίηση της και αυτή η εξέλιξη είναι πολύ σημαντική. Άλλωστε όπως θα γνωρίζετε ο Παναγιώτατος εδώ και χρόνια τελεί λειτουργία στην Συνασό.

Για τους Αρμένιους αυτή η διαδικασία είναι κάπως πιο δύσκολη. Εν τέλει τοποθετήθηκε ο σταυρός στον τρούλο της εκκλησίας Sourp Khatch (Τιμίου Σταυρού) στην περιοχή Βαν, στην επονομαζόμενη και εκκλησία Αχταμάρ, όπου φέτος πραγματοποιείται για δεύτερη φορά θρησκευτική τελετή.

Στην πόλη Ντιάρμπακιρ η εκκλησία Sourp Giragos (Άγιος Κυριάκος) επισκευάστηκε και στις αρχές Νοεμβρίου θα τελεστεί θρησκευτική τελετή. Στην Καισάρεια, η εκκλησία που είναι αφιερωμένη στον ιδρυτή της Αρμενικής εκκλησίας, στον Krikor Lusavorich (Αγ. Γρηγόριος ο Φωτιστής) επίσης επισκευάζεται. Και ίσως το σημαντικότερο, στο πλαίσιο της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας 2010, στην Πόλη για πρώτη φορά με κρατικά κονδύλια επισκευάστηκε η παλαιά Αρμενική εκκλησία που βρίσκεται απέναντι από το Αρμενικό Πατριαρχείο.

Όπως παρουσιάσαμε η κοινωνία είναι όλο ζωντάνια. Τώρα να εξετάσουμε τι πράττει το κράτος.

Κατ' αρχήν, το κράτος δεν παρεμποδίζει. Όχι πολύ, αλλά λίγο ανοίγει τον δρόμο και σε μεμονωμένες περιπτώσεις βάζει την υπογραφή του σε πράγματα που δεν έχουν γίνει στο παρελθόν. Ο αρμόδιος υπουργός για την

Ευρωπαϊκή Ένωση Εγκεμέν Μπαγίς, έχει διαρκή επαφή με τις μειονότητες. Επίσης υπάρχει η εγκύκλιος του πρωθυπουργού το 2010, προς τις κρατικές υπηρεσίες σχετικά με την ισότιμη μεταχείριση των μειονοτικών. Από το 1923, πρώτη φορά εκδίδεται μία τέτοια εγκύκλιος.

Όπως είπαμε γίνονται κάποια μεμονωμένα βήματα. Πρώτον, η Αρμενική εκκλησία Αχταμάρ επισκευάστηκε με κρατικά κονδύλια. Δεύτερο, το μαουσολείο της Εβραϊκής οικογένειας τραπεζιτών, Καμόντο, στο Χάσκιοϊ, που είχε μετατραπεί σε σκουπιδότοπο, επισκευάστηκε με κρατικά χρήματα. Επίσης στην περιοχή Κιουτσούγκιαλη βρέθηκε ένας Πατριαρχικός τάφος, ο οποίος ανακαινίστηκε από το κράτος.

Ας έλθουμε στο θέμα των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων. Θα γνωρίζετε την πρόσφατη απόφαση της κυβέρνησης. Ο βακουφικός νόμος πρώτα τροποποιήθηκε το 2002, στη συνέχεια τροποποιήθηκε εκ νέου το 2003, όμως δεν ήταν ικανοποιητικός. Το 2008 ψηφίστηκε νέος νόμος, όμως και αυτός δεν ήταν επαρκής. Τώρα τροποποιήθηκε ο νόμος του 2008, όμως κατά την γνώμη μου ούτε αυτός είναι επαρκής. Αλλά είναι ένα σημαντικό βήμα πραγματισμού, διότι διαρκώς εκδίδονται οι καταδικαστικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η τελευταία εξέλιξη με την κυβερνητική απόφαση κάπως σχετίζεται και με την πρόληψη αυτών των αποφάσεων. Όμως παρ' όλ' αυτά πρώτη φορά αυτή η κυβέρνηση λαμβάνει τέτοιες αποφάσεις. Δηλαδή, εδώ υπάρχει μία πολιτική βούληση.

Υπάρχουν ακόμη αρκετά προβλήματα, όπως τα κατειλημμένα (mazbut) βακουφικά ακίνητα, όμως και πολλά θα επιστραφούν. Αυτά που επιστρέφονται δεν είναι μόνο νεκροταφεία, υπάρχουν και ακίνητα όπως καταστήματα που φέρνουν εισόδημα από τα ενοίκια τους. Αυτά θα αυξήσουν την «ορατότητα» που ανέφερα. Για παράδειγμα οι ενοικιαστές θ' αντιληφθούν ότι ο ιδιοκτήτης του ακινήτου είναι το μειονοτικό βακούφι και όχι η Γενική Διεύθυνση Βακουφίων.

Για παράδειγμα την περασμένη εβδομάδα ήμουν στην Σχολή Γαλατά και με την πρόεδρο του βακουφίου κα Μαίρη Κομορασάνο, επισκεφτήκαμε στη γειτονιά τα προσοδοφόρα ακίνητα της Σχολής. Οι ενοικιαστές δεν γνώριζαν ότι τα καταστήματα ανήκουν στο βακούφι της Σχολής.

Αυτή η εξέλιξη δημιουργεί μία νέα δυναμική όμως ταυτόχρονα επιφορτίζει με νέες ευθύνες τις διοικήσεις των βακουφίων.

Τελειώνοντας ν' αναφέρω ακόμη δύο σημαντικά στοιχεία που αφορούν αποφάσεις του κράτους. Για πρώτη φορά το Ίδρυμα Δημοσιεύσεων αποφάσισε δίνοντας αγγελίες να ενισχύσει οικονομικά πέντε μειονοτικές εφημερίδες. Την Απογευματινή, την Ηχώ, την Γιαμανάκ, την Μάρμαρα, την Αγκός.

Μία άλλη εξέλιξη αφορά τους οικονομικούς μετανάστες από την Αρμενία. Τα παιδιά αυτών δεν μπορούσαν να πάνε σχολείο. Η κυβέρνηση πρόσφατα, για πρώτη φορά επέτρεψε στα παιδιά αυτά να πάνε στα Αρμενικά μειονοτικά σχολεία.

Θα υπογραμμίσω δύο σημεία. Το πρώτο είναι, αυτές οι αποφάσεις να μην είναι ad hoc. Δηλαδή να μην εξαρτώνται από την καλή διάθεση του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Αλλά αφενός να συσχετίζονται με την εφαρμογή της Συνθήκης της Λωζάννης και αφετέρου οι μη μουσουλμάνοι πολίτες να πάρουν ξεκάθαρα την θέση που πρέπει στο νέο υπό κατάρτιση σύνταγμα.

Το δεύτερο σημείο είναι ότι αυτά τα ζητήματα δεν πρέπει πλέον ν' αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο της γενικής φιλοσοφίας των μειονοτικών δικαιωμάτων αλλά στο πλαίσιο των δικαιωμάτων του πολίτη. Σε τελική ανάλυση η Ανατολή, η Πόλη είναι και δική τους πατρίδα.

Σας ευχαριστώ πολύ.